

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

ALENKA ÖRI

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

**IZBRANI DEJAVNIKI TURISTIČNEGA POVPRASEVANJA
TUJCEV PO SLOVENIJI**

Ljubljana, januar 2007

ALENKA ÖRI

IZJAVA

Študentka Alenka Öri izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom prof. dr. Tanje Mihalič ter somentorstvom mag. Romana Roglja in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____

Podpis: _____

KAZALO

1 UVOD	1
2 OPREDELITEV POJMOV TURIST IN TURIZEM	2
2.1 Pojem turist.....	2
2.2 Pojem turizem.....	3
3 TURISTIČNO POVPRASEVANJE	4
3.1 Dejavniki turističnega povpraševanja.....	5
3.2 Modeli turističnega povpraševanja	6
3.2.1 Krippendorfov model.....	6
3.2.2 Cicvaričev model.....	7
3.2.3 Planinov model.....	7
3.2.4 Model Witt in Witt.....	7
4 VPLIV DOHODKA NA TURISTIČNO POVPRASEVANJE	8
4.1 Dohodek in turistično povpraševanje.....	9
4.2 Dohodkovna elastičnost turističnega povpraševanja	10
4.3 Klasifikacija dobrin.....	11
4.4 Razvojne faze turizma	12
5 DOSEDANJE RAZISKAVE TURISTIČNEGA POVPRASEVANJA	12
6 ANALIZA ODVISNOSTI	14
6.1 Regresijska analiza	15
6.2 Statistično presojanje zanesljivosti regresijskega modela.....	15
6.2.1 Statistična značilnost regresijskih koeficientov (t-statistika).....	16
6.2.2 Testiranje statistične značilnosti regresijskega modela (F-statistika)	16
6.2.3 Determinacijski koeficient.....	17
6.2.4 Predznaki parametrov.....	17
6.2.5 Multikolinearnost	18
6.2.6 Avtokorelacija	18
6.2.7 Heteroskedastičnost	19
7 ZBIRANJE PODATKOV IN OBLIKOVANJE MODELA TURISTIČNEGA POVPRASEVANJA TUJCEV PO SLOVENIJI	19
7.1 Izbor držav in obdobja.....	20

7.2 Proučevani turistični dejavniki.....	21
7.2.1 Turistično povpraševanje.....	21
7.2.2 Dohodek.....	21
7.2.3 Stroški bivanja turistov iz izbranih držav v Sloveniji.....	22
7.2.4 Neprava spremenljivka, ki odraža vpliv vojne v Sloveniji in njeni bližini.....	22
7.2.5 Neprava spremenljivka, ki odraža vpliv nizkocenovnega letalskega prevoznika Easyjet.....	23
7.2.6 Navade.....	23
7.2.7 Trend.....	23
7.3 Izbor in oblika funkcije	24
7.4 Omejitve modela.....	24
8 ANALIZA IN INTERPRETACIJA REZULTATOV.....	25
8.1 Turistično povpraševanje Avstrijcev po Sloveniji v obdobju 1981-2004.....	26
8.2 Turistično povpraševanje Italijanov po Sloveniji v obdobju 1981-2004.....	28
8.3 Turistično povpraševanje Nemcev po Sloveniji v obdobju 1981-2004.....	31
8.4 Turistično povpraševanje Britancev po Sloveniji v obdobju 1981-2004.....	33
8.5 Turistično povpraševanje turistov iz izbranih držav po Sloveniji v obdobju 1981-2004.....	35
9 SKLEP.....	37
LITERATURA.....	39
VIRI.....	40
 PRILOGE	

1 UVOD

Turizem je največja svetovna gospodarska dejavnost in predstavlja civilizacijski dosežek sodobnega časa. Je eden temeljnih faktorjev ekonomskega razvoja, zato veliko držav, ne glede na ekonomsko razvitost, kulturno različnost in politična prepričanja, poudarja razvoj turizma kot svojo strateško razvojno usmeritev.

Leta 2004 je po svetu potovalo rekordnih 763 milijonov turistov, kar je 11% več kot leto prej. Povečanje turistov je bilo značilno za vse regije sveta, največjo rast pa sta beležili Azija in Pacifik (28%) ter Srednji vzhod (18%) (Tourism Highlights, 2005). Po napovedih Svetovne turistične organizacije bo število turistov po svetu leta 2020 naraslo na 1,56 milijard. Za mnogo razvitih držav, med katere se štejejo tudi ZDA in velika večina evropskih držav, je značilno, da so turistično na stopnji zrelosti z omejenimi stopnjami rasti. Kljub temu se napoveduje, da bo Evropo leta 2020 v primerjavi z ostalimi regijami obiskalo največ turistov in sicer 717 milijonov. Rekordno rast mednarodnih turistov bodo v prihodnosti beležile regije kot so Vzhodna Azija in Pacifik, Južna Azija, Srednji vzhod in Afrika (Tourism 2020 Vision, 2000).

Slovenski turizem je v devetdesetih letih doživel velik padec, kar je mogoče pripisati nestabilnim političnim razmeram v naši soseščini, procesu lastninjenja in denacionalizacije, neustrezni razvojni turistični politiki ter razdrobljenosti in nerazvitosti turistične infrastrukture (Kovač, 2002, str. 1). Anketa o tujih turistih iz leta 2003 je pokazala, da so najpogostejši motiv prihoda tujih turistov v Slovenijo naravne lepote, možnosti za mir in počitek ter podnebne razmere (Anketa o tujih turistih v Republiki Sloveniji v poletni sezoni 2003, 2004, str. 23). Leta 2004 smo pri nas zabeležili 7.588.800 nočitev turistov, od tega 57,5% tujih turistov. Po številu gostov in številu nočitev se slovenski turizem vrača v obdobje osemdesetih let in lahko glede na sedanjo stopnjo razvitosti in obstoječi razvojni potencial v naslednjih letih postane ena izmed vodilnih panog slovenskega gospodarstva (Uran, Ovsenik, 2006).

Namen diplomskega dela je s pomočjo kvantitativne empirične analize ugotoviti vpliv nekaterih dejavnikov na turistično povpraševanje Avstrijcev, Italijanov, Nemcev in Britancev po Sloveniji v obdobju od leta 1981 do leta 2004. Turisti iz omenjenih držav zavzemajo v obravnavanem obdobju največji delež nočitev tujih turistov pri nas in so zato zelo pomembni za slovenski receptivni turizem. Velikost turističnega povpraševanja, ki je izražena s številom nočitev turistov na prebivalca iz izbranih držav v Sloveniji, sem proučevala v odvisnosti od dohodka, cen turističnih proizvodov, priljubljenosti in navad turistov ter od vojne v Sloveniji in njeni okolici. V modelu turističnega povpraševanja Britancev po Sloveniji je vključena dodatna spremenljivka, ki izraža vpliv nizkocenovnega letalskega prevoznika Easyjet.

V začetnih poglavjih sem predstavila nekatere osnovne pojme turizma, ki so pomembni za razumevanje celotnega diplomskega dela. Opredelila sem pojme turist, turizem in turistično povpraševanje. Opisala sem nekatere najpomembnejše turistične dejavnike ter njihov vpliv na turistično povpraševanje. Sledila je predstavitev Badouinove klasifikacije dobrin, razvojnih faz turizma ter dosedanjih raziskav turističnega povpraševanja. Nato sem v okviru analize odvisnosti podrobneje opisala regresijsko analizo, s pomočjo katere sem proučevala vpliv izbranih dejavnikov na turistično povpraševanje po Sloveniji. Predstavila sem multipli regresijski model, ki sem ga v ta namen oblikovala. V zadnjem delu naloge sem podala rezultate modela, ki sem jih za vsako državo posebej analizirala. Diplomsko delo sem zaključila s sklepom.

2 OPREDELITEV POJMOV TURIST IN TURIZEM

Pojem turizem ne bi obstajal, če ne bi bilo turistov. Ti so osnovni subjekt in gonilna sila razvoja turizma v celoti. Zato je razumljivo, da se je beseda turist pojavila mnogo prej kot turizem.

V svetovni turistični literaturi najdemo več kot petdeset definicij obeh pojmov različnih avtorjev, ki so nekatere bolj, druge manj popolne. Turizem je namreč stalno razvijajoči se heterogen družben pojav, ki vključuje vedno znova nove discipline. Zaradi tega je težko zajeti njegovo celotno vsebino (Mihalič, 1995, str. 7). Tako se definicije pojmov skozi čas spreminjajo in dopolnjujejo z vnašanjem novih elementov.

2.1 Pojem turist

Pojem turist se je prvič pojavil okrog leta 1800, kjer je Pegge v svojem delu *Anecdote of the English Language* navedel: »A Traveler is now-a-days called a Tourist.« Prvo definicijo pojma turist kot potrošnik z ekonomskega vidika pa je moč zaslediti šele leta 1933 v delu angleškega ekonomista F.W.Ogilvieja z naslovom *The Tourist Movement*. Avtor je pri definiciji upošteval dva temeljna pogoja, in sicer: obisk krajev zunaj stalnega bivališča in maksimalna enoletna doba bivanja ter različen kraj potrošenega in zasluženega denarja (Bunc, 1974, str. 26-27). Kasneje so se pojavile številne različne opredelitve pojma turist, ki so se zaradi hitrega razvoja turizma po prvi svetovni vojni nadgrajevale.

Unković na primer povezuje pojem turist s potovanji izven kraja stalnega bivališča, ki so motivirana z željo po odmoru in sprostitvi v fizičnem in psihičnem smislu. Med turistična potovanja šteje tudi tista, ki zadovoljujejo kulturne potrebe v smislu psihične rekreacije (Unković, 1974, str. 12).

Popolnejšo definicijo nudi statistični urad Republike Slovenije, ki za potrebe kvantifikacije turizma definira turista kot »osebo, ki v kraju, ki ni njegovo stalno prebivališče, prenoči vsaj eno noč v gostinskem ali kakem drugem nastanitvenem objektu, in sicer zaradi počitka ali rekreacije, zdravja, študija, religije, družine, dela, javne misije ali shoda.« Loči tudi med domačim in tujim turistom.

Svetovna turistična organizacija (WTO – World Tourism Organisation) opredeljuje pojem turist kot obiskovalca, ki v obiskani državi ostane vsaj eno noč, toda manj kot eno leto. Motivov za potovanje je več in jih sistematizira v skupine (Mihalič, Planina, 2002, str. 27-28):

- preživljanje prostega časa in počitnic (sprostitvev, kulturni dogodki, zdravje, šport,...),
- obiskovanje prijateljev in sorodnikov,
- posli in stroka (sestanki, poslanstva,...),
- zdravljenje,
- romanje in vera,
- drugi motivi.

Po podatkih Svetovne turistične organizacije za leto 2004 se večina turistov (do 51%) odloča za potovanja zaradi preživljanja prostega časa in počitnic, okrog 16% zaradi poslov in stroke ter 24% zaradi obiskovanja prijateljev in sorodnikov, verskih razlogov in zdravljenja. Ostali turisti (8%) imajo za potovanje druge motive (Tourism Highlights, 2005).

2.2 Pojem turizem

Prvo znanstveno definicijo turizma sta postavila Walter Hunziker in Kurt Krapf leta 1942, ko sta opredelila turizem kot »celoto odnosov in pojavov, ki nastanejo zaradi potovanja in bivanja tujcev v nekem kraju, v kolikor to bivanje ne povzroči stalne naselitve in ni povezano s pridobitno dejavnostjo« (Mihalič, Planina, 2002, str. 29). Kasneje se je definicija zaradi razvoja poslovnega turizma in priznavanja poslovnih potovanj kot del turizma nadgrajevala.

Danes je splošno sprejeta t.i. santgallenska definicija turizma (Mihalič, Planina, 2002, str. 29):

»Turizem je celota odnosov in pojavov, ki nastanejo zaradi potovanja in bivanja oseb, za katere kraj zadrževanja ni niti glavno in stalno bivališče niti kraj zaposlitve.«

Podobna je opredelitev Svetovne turistične organizacije, ki prav tako vključuje osnovne pogoje, da lahko govorimo o turizmu. To so: potovanje in bivanje ter kraj izven običajnega življenjskega sloga. Turizem opredeljuje kot »aktivnosti, ki so povezane s potovanjem in z

bivanjem oseb izven običajnega življenjskega okolja za več kot eno leto zaradi zabave, poslov in drugih motivov« (Mihalič, Planina, 2002, str. 30).

3 TURISTIČNO POVPRASEVANJE

Turistično povpraševanje zavzema v turizmu dominantno vlogo. Glavni akter turističnega povpraševanja je turist, ki je izrazito individualnega značaja, čeprav večkrat nastopa tudi kolektivno. Z definicijo turističnega povpraševanja se je ukvarjalo več avtorjev, eno najstarejših sta leta 1942 podala Hunziker in Krapf, ko sta turistično povpraševanje opredelila kot »tisto količino turističnih dobrin in storitev, ki jih je turist pripravljen porabiti pri določenem nivoju cen ali pri danem stanju deviznih tečajev« (Bunc, 1974, str. 19).

Navedena definicija je precej podobna splošni definiciji povpraševanja in ima tudi nekaj pomanjkljivosti, zato je pomembno vedeti, da (Mihalič, Planina, 2002, str. 77-78):

- za razliko od drugih, npr. industrijskih proizvodov, turistični proizvod vključuje elemente kot so naravne, kulturne ali socialne privlačnosti destinacije, ki niso bili proizvedeni ali jih ne moremo več proizvesti;
- je v definiciji posebej izpostavljen devizni tečaj, ki posredno vpliva na ceno turističnega proizvoda. Ne glede na to, se mnogi avtorji strinjajo, da ga je potrebno obravnavati samostojno;
- pri turističnem povpraševanju se upoštevajo dobrine, ki jih je turist pripravljen porabiti in ne dobrine, ki jih turist dejansko porabi. Gre dejansko za potencialno in ne za realno povpraševanje;
- količina turističnih dobrin se meri največkrat s številom vstopov tujih turistov v državo, s številom domačih in tujih turistov, s številom nočitev ali količino finančnih sredstev, ki so jih turisti pripravljeni porabiti za nakup turističnih proizvodov;
- cene turističnih dobrin so cene za namestitve, prevoze, ogleda itd.

Ker je potencialno turistično povpraševanje težko določiti, se le-to v praksi redko uporablja in ostaja v veliki meri le teoretska postavka (Mihalič, Planina, 2002, str. 79). Tudi v diplomskem delu bo turistično povpraševanje izraženo kot realno oziroma realizirano in sicer z dejanskim številom nočitev turistov iz izbranih držav pri nas.

3.1 Dejavniki turističnega povpraševanja

Dejavnikov, ki oblikujejo turistično povpraševanje, je veliko in so tesno povezani med seboj. Tisti, ki se najpogosteje omenjajo v strokovni literaturi so: cena turističnega proizvoda, potreba po rekreaciji zunaj stalnega prebivališča, dohodek, prosti čas in privlačnost destinacije. Obstajajo tudi dejavniki, ki so težje merljivi in jim pravimo iracionalni dejavniki. To so: modne muhe, navade, posnemanje, vera, tradicija, itd. Na turistično povpraševanje vplivajo še količina prenočitvenih in drugih receptivnih zmogljivosti, kakovost turističnih storitev itd.

Cena je zelo pomemben dejavnik turističnega povpraševanja. Povezava med spremembo cene in posledično spremembo turističnega povpraševanja je obratnosorazmerna, kar pomeni, da zvišanje cene povzroči zmanjšanje turističnega povpraševanja in obratno. Vpliv cene na turistično povpraševanje ugotavljamo s koeficientom cenovne elastičnosti povpraševanja in ima potemtakem negativen predznak. Za večino oblik turizma velja, da povpraševanje zmerno reagira na spremembo cene. Poznamo pa tudi take oblike turizma, kjer je turistično povpraševanje zelo močno ali skoraj nič občutljivo na spremembo cene. To so najmanj nujne in najlažje nadomestljive oblike turizma (izletni turizem, turizem ob koncu tedna) na eni strani ter nujne in težko odložljive oblike turizma na drugi strani (zdravstveni, verski in poslovni turizem).

Potreba po turistični rekreaciji zunaj stalnega bivališča je posledica današnjega hitrega načina življenja. Ljudje so obremenjeni z vsakdanjimi obveznostmi, živijo v onesnaženih in hrupnih središčih. Tako čutijo potrebo po umiku iz vsakdanjega življenja v drugo okolje, kjer bi se lahko sprostili ter fizično in psihično obnovili. Mihalič in Planina sta opredelila rekreacijo kot »vsako svobodno neplačano dejavnost, ki prinese takojšnje zadovoljstvo oziroma kot celokupnost opravil, katerim se človek posveti z namenom, da bi se odpočil, zabaval, razširil kulturno obzorje, izpopolnil izvenpoklicno znanje, razvil svojo osebnost in povečal svoj družbeni pomen« (Mihalič, Planina, 2002, str. 53).

Realizacija turističnega povpraševanja je mogoča samo, če imamo na razpolago potrebna finančna sredstva. Viri financiranja turistične potrošnje so predvsem osebni dohodek, lahko pa tudi sredstva vlad, podjetij in drugih institucij. Dohodek, ki nam ostane po zadovoljitvi nujnih potreb, je namenjen zvišanju življenjskega standarda in se lahko porabi med drugim tudi za potovanja (Bunc, 1974, str. 41). Tako lahko trdimo, da se turistično povpraševanje poveča, če imamo na razpolago večji dohodek. Z vplivom dohodka na turistično povpraševanje so se ukvarjali številni strokovnjaki. Več o tem najdemo v 4. poglavju.

Za zadovoljevanje turističnih potreb je potreben prosti čas, zato le-ta spada med pomembnejše dejavnike turističnega povpraševanja. Ugotovimo lahko, da je prosti čas zelo odvisen od dohodka, saj ga brez njega ne bi bilo. Čim večja je količina prostega časa, tem večja je možna količina turističnega povpraševanja in obratno. Poznamo več vrst prostega

časa in sicer: prosti čas med delom, dnevni prosti čas, tedenski prosti čas, letni prosti čas in prosti čas ob praznikih. Za turistično povpraševanje so velikega pomena predvsem tedenski, letni in prosti čas ob praznikih, saj omogočajo zapustitev stalnega bivališča za več dni.

Tudi turistične privlačnosti oblikujejo turistično povpraševanje. Nastanejo s turistično ponudbo, ki je lahko primarna ali sekundarna (Mihalič, Planina, 2002, str. 155). Med primarno turistično ponudbo se štejejo tiste dobrine, ki niso proizvod dela ali jih človek ne more več proizvesti v enaki kakovosti in z enako uporabno vrednostjo. To so: klima, morje, gore, kulturni in zgodovinski spomeniki. Sekundarno turistično ponudbo pa zajemajo turistične dobrine, ki so proizvod dela in jih človek še vedno lahko proizvaja v zahtevani količini in kakovosti. Sem se štejejo: ceste, hoteli, športna igrišča. Oba dela turistične ponudbe sta med seboj tesno povezana in praviloma ne moreta obstajati drug brez drugega.

3.2 Modeli turističnega povpraševanja

Ker v strokovni literaturi ni enotnega mnenja o številu dejavnikov turističnega povpraševanja in njihovi pomembnosti, so mnogi strokovnjaki izoblikovali svoj model turističnega povpraševanja. V njega so vključili tiste dejavnike, ki so po njihovem mnenju odločilni za nastanek in razvoj turističnega povpraševanja, ostale pa so odmislili. Tako obstajajo številni modeli turističnega povpraševanja, ki so si precej podobni in se delijo na teoretične in empirične. Teoretični modeli teoretično zaokroženo pojasnjujejo razvoj turističnega povpraševanja, medtem ko empirični teoretično opredeljenim dejavnikom dodajajo še nove in jih kvantificirajo. V nadaljevanju so predstavljeni teoretični modeli Krippendorfa, Cicvarića in Planine ter empirični model avtorjev Witt.

3.2.1 Krippendorfov model

Krippendorf daje velik pomen znanstveno tehničnemu napredku, iz katerega izhajajo glavni dejavniki turističnega povpraševanja (Mihalič, Planina, 2002, str. 87-88):

- povečanje življenjskega standarda
- urbanizacija
- motorizacija
- podaljšanje prostega časa.

Rešitev iz stresnega vsakdana in družbenih pritiskov, ki so posledica naštetih dejavnikov, vidi v turizmu (Mihalič, Planina, 2002, str. 87-88).

3.2.2 Cicvaričev model

Cicvarič turistične dejavnike deli na (Cicvarič, 1990, str. 28):

- objektivne: prebivalstvo, industrijo, urbanizacijo, dohodek in prosti čas
- subjektivne: modo, vero, ljubezen, posnemanje, navade, prestiž in snobizem.

Objektivni ali racionalni turistični dejavniki so tisti, ki so lahko razumsko pojasnjeni, kvantificirani in znanstveno analizirani, medtem ko subjektivne ali iracionalne dejavnike težje pojasnimo. Zaradi tega so slednji v ekonometričnih modelih redko prisotni.

3.2.3 Planinov model

Planina v svoj model vključuje šest dejavnikov, tudi iracionalne, in sicer (Mihalič, Planina, 2002, str. 91):

- potrebe po potovanju in turistični rekreaciji
- količino in kakovost naravnih kulturnih privlačnosti
- količino denarnih sredstev, ki so na voljo za turistično potrošnjo
- prosti čas, razpoložljiv za turistično rekreacijo
- iracionalne ali subjektivne dejavnike
- cene turističnih dobrin, ki jih porabijo ali so jih pripravljene porabiti turisti.

3.2.4 Model Witt in Witt

Za potrebe analize turističnega povpraševanja štirih svetovno največjih emitivnih držav (Francije, Nemčije, Velike Britanije in ZDA) po šestih najbolj obiskanih turističnih destinacijah v obdobju od leta 1965 do leta 1980, sta Stephen in Christine Witt izoblikovala model z enajstimi neodvisnimi dejavniki. Oblika modela je (Witt, Witt, 1994, str. 522):

$$\ln \frac{V_{ijt}}{P_{it}} = a + b_1 \ln \frac{Y_{it}}{P_{it}} + b_2 \ln C_{jt} + b_3 \ln CS_{it} + b_4 \ln EX_{ijt} + b_5 \ln TA_{ijt} + b_6 \ln TAS_{it} + b_7 \ln TS_{ijt} + b_8 \ln TSS_{it} + b_9 DV1_t + b_{10} DV2_t + b_{11} DV3_{it} + u_{ijt} \quad (1)$$

$t = 1, 2, \dots, 16$ ($1 = 1965, \dots, 16 = 1980$)

kjer so:

V_{ijt} – število nočitev iz emitivne države i v destinaciji j v letu t ;

P_{it} – število prebivalcev v emitivni državi i v letu t ;
 Y_{it} – razpoložljiv dohodek v emitivni državi i v letu t (v stalnih cenah iz leta 1980);
 C_{jt} – stroški bivanja turistov v destinaciji j v letu t ;
 CS_{it} – tehtano povprečje stroškov bivanja turistov v substitutivnih destinacijah za turiste iz emitivne države i v letu t (v stalnih cenah iz leta 1980);
 EX_{ijt} – devizni tečaj za valuto emitivne države i ter valuto destinacije j v letu t ;
 TA_{ijt} – stroški potovanja z letalom iz emitivne države i v destinacijo j v letu t (v stalnih cenah iz leta 1980);
 TAS_{it} – tehtano povprečje stroškov potovanja z letalom iz emitivne države i do substitutivnih destinacij v letu t (v stalnih cenah iz leta 1980);
 TS_{ijt} – stroški potovanja po kopnem iz emitivne države i do destinacije j v letu t (v stalnih cenah iz leta 1980);
 TSS_{it} – tehtano povprečje stroškov potovanja po kopnem iz emitivne države i do substitutivnih destinacij v letu t (v stalnih cenah iz leta 1980);
 $DV1_t$ – neprava spremenljivka za naftno krizo v letu 1973;
 $DV2_t$ – neprava spremenljivka za naftno krizo v letu 1979;
 $DV3_t$ – neprava spremenljivka za leta 1967-1969 za Veliko Britanijo, ko so veljale omejitve glede iznosa deviz;
 u_{ijt} – slučajna napaka

Avtorja sta s pomočjo modela ugotovila, da je bilo v proučevanem obdobju turistično povpraševanje v večini primerov dohodkovno elastično, razen v primeru povpraševanja Britancev po Španiji. Prav tako se je povpraševanje pokazalo kot cenovno občutljivo. Iz rezultatov je razvidna tudi izredna pozornost Nemcev na cene nadomestnih destinacij ter Britancev na gibanje menjalnih tečajev, ki močno vplivajo na končno izbiro destinacije. Vse tri neprave spremenljivke (naftni krizi in omejitve iznosa deviz za Veliko Britanijo), ki so vključene v model, so skoraj v vseh državah negativno vplivale na turistično povpraševanje.

4 VPLIV DOHODKA NA TURISTIČNO POVPRŠEVANJE

Četrto poglavje opisuje vpliv dohodka na turistično povpraševanje, predstavlja dohodkovno elastičnost turističnega povpraševanja, klasifikacijo dobrin po Badouinu ter razvojne faze turizma.

4.1 Dohodek in turistično povpraševanje

Dohodek je eden najpomembnejših predpogojev za realizacijo turističnega povpraševanja. Z njegovim vplivom na turistično povpraševanje sta se prva ukvarjala Hunziker in Kraft. Na primeru Nemčije sta ugotovila tesno povezanost med rastjo narodnega dohodka in turističnim povpraševanjem. Prišla sta do spoznanja, da raste turistično povpraševanje ob rastočem dohodku ne samo proporcionalno, ampak progresivno (Bunc, 1974, str. 43) in tako potrdila splošno veljavno tezo o visoki stopnji dohodkovne elastičnosti turističnega povpraševanja.

Glavna vira financiranja turistične potrošnje sta praviloma dva: sredstva podjetij, vlad in drugih institucij ter osebni viri (osebni prejemki in premoženje). Javni vir financiranja osebne turistične potrošnje se z gospodarskim razvojem počasi opušča in nima več takega vpliva na turistično povpraševanje kot ga je imel v preteklosti. Gre predvsem za financiranje poslovnih potovanj, zdravljenja v zdraviliščih, vzpodbujanja določenih oblik turizma, regrese za letni dopust itd.

Večina oblik turizma se danes financira iz lastnih virov, to je osebnih prejemkov oziroma premoženja. Za turistično potrošnjo so pomembna tista sredstva, ki ostanejo, ko so zadovoljene nujne življenjske potrebe. Ta se lahko porabijo sproti ali v obliki prihranka omogočijo zahtevnejšo in obsežnejšo potrošnjo kasneje.

Sredstva, ki ostanejo po zadovoljitvi nujnih potreb in se porabijo sproti, so namenjena za prosto ali tekočo potrošnjo. Iz tega dela osebnega dohodka se financirajo tiste oblike turizma, ki ne zahtevajo veliko prostega časa in velikih finančnih sredstev. To so praviloma kratkotrajne oblike turizma kot sta npr. izletni turizem ali turizem ob koncu tedna. Sem prištevamo poldnevne izlete, cenejše enodnevne izlete, potovanja konec tedna itd. Financiranje določenih vrst turizma iz tekočega dohodka je, razumljivo, odvisna od višine celotnega dohodka. Posamezne navedene oblike turizma za ljudi z nižjimi dohodki že zahtevajo varčevanje, tisti z višjimi dohodki pa si lahko privoščijo iz sredstev tekoče potrošnje višjo turistično potrošnjo (Mihalič, Planina, 2002, str. 117).

Prihranki so del osebnega dohodka, ki se ne porabi sproti, in predstavljajo glavni vir financiranja turistične potrošnje. Z njimi se lahko financirajo tiste oblike turizma, ki iz različnih razlogov zahtevajo visoka denarna sredstva. Gre za dolgotrajne oblike turizma, ki so povezane z večjo turistično potrošnjo. Tipičen predstavnik take oblike turizma je počitniški turizem. Doba varčevanja za prihranek, ki bi omogočal počitniški turizem, je odvisna od višine dohodka in višine turistične potrošnje (Mihalič, Planina, 2002, str. 118).

Vir financiranja turistične potrošnje so lahko tudi sredstva, ki so v kraju stalnega bivališča namenjena nujni potrošnji. Tak primer so izdatki za hrano, ki pa se zaradi višjih cen in višje zahtevane kakovosti v turističnih krajih povečajo bolj, kot se zaradi naše odsotnosti v kraju

stalnega bivališča zmanjšajo. Zato sredstva, ki jih turist v času odsotnosti ne porabi v kraju stalnega bivališča, ne zadoščajo za turistično potrošnjo (Mihalič, Planina, 2002, str. 118-119).

4.2 Dohodkovna elastičnost turističnega povpraševanja

Elastičnost definiramo kot mero občutljivosti spremembe ene spremenljivke na drugo. Prikažemo jo s koeficientom elastičnosti, ki izraža odstotno spremembo ene spremenljivke zaradi odstotne spremembe druge spremenljivke (Prašnikar, Domadenik, 2005, str. 60). Iz navedene splošne definicije elastičnosti izhajajo, da dohodkovna elastičnost turističnega povpraševanja meri občutljivost spremembe turističnega povpraševanja zaradi spremembe dohodka. Koeficient dohodkovne elastičnosti turističnega povpraševanja nam pove, za koliko odstotkov se spremeni turistično povpraševanje, če se dohodek spremeni za en odstotek. Dohodkovna elastičnost turističnega povpraševanja se izračuna po naslednji formuli (Bunc, 1974, str. 47):

$$E_d = \frac{\frac{dTD}{TD}}{\frac{dD}{D}} = \frac{D}{TD} \times \frac{dTD}{dD} \quad (2)$$

Kjer je:

E_d – koeficient elastičnosti

dTD – sprememba količine turističnega povpraševanja

dD – sprememba dohodka

TD – količina turističnega povpraševanja

D – dohodek

Praviloma imata turistično povpraševanje in dohodek isto smer gibanja. O elastičnem povpraševanju govorimo, ko se turistično povpraševanje spremeni močneje kot dohodek. Takrat koeficient elastičnosti zavzema vrednost večjo od 1. Kadar je koeficient elastičnosti manjši od 1, govorimo o povpraševanju z nizko elastičnostjo. To pomeni, da je sprememba povpraševanja manjša kot sprememba dohodka. Turistično povpraševanje je lahko tudi togo oziroma popolnoma neelastično, kjer je koeficient elastičnosti enak 0. Tako povpraševanje se pojavlja pri monopolnih turističnih dobrinah. Pri popolnoma elastičnem povpraševanju že najmanjša sprememba dohodka povzroči močno spremembo povpraševanja, zato je takrat koeficient elastičnosti neskončen.

Kadar so dohodki relativno nizki ali relativno visoki, je dohodkovna elastičnost turističnega povpraševanja nižja kot pri srednje visokih dohodkih. Zato so srednje visoki dohodki, ki krijejo vse nujne in kulturne potrebe, za turizem največjega pomena. Ko turizem ni več

luksuzna dobrina, dohodkovna elastičnost močno naraste, nato začne padati in se umiri pod 1. Spremembe turističnega povpraševanja so torej manjše kot so spremembe dohodka, kar pomeni, da turizem ni več luksuzna, ampak eksistenčna potreba (Mihalič, 1995, str. 26).

S turistično potrošnjo in ponudbo se je že pred več kot sto leti ukvarjal Engel, ki je prišel do pomembnih ugotovitev. Danes sta v veljavi dva od štirih njegovih zakonov, ki se glasita:

- delež izdatkov za prehrano se spreminja v obratni smeri od količine dohodka (prvi Englov zakon);
- s povečanjem dohodka se povečuje delež izdatkov za higieno, kulturo, zabavo, potovanje, šport in podobno (četrti Englov zakon).

S tem je potrjena trditev, da se izdatki za turizem večajo hitreje, kot se večja dohodek. Koeficient dohodkovne elastičnosti je v tem primeru večji od 1, kar pomeni, da je povpraševanje elastično.

4.3 Klasifikacija dobrin

S klasifikacijo dobrin se je ukvarjalo več avtorjev. Bowley in Allen sta razvrstila dobrine na nujne ali eksistenčne ter luksuzne dobrine. Zünd je tej delitvi dodal še kulturne dobrine (Mihalič, Planina, 2002, str. 129).

Širšo delitev dobrin je predstavil Badouin, ki omogoča ne samo boljši prikaz razvojnih sprememb v turizmu, ampak tudi boljše pozicioniranje le-tega. Dobrene je glede na cenovno in dohodkovno elastičnost razdelil na štiri skupine (Mihalič, Planina, 2002, str. 130-131):

- *manjvredne dobrine*, kjer je koeficient dohodkovne elastičnosti negativen, koeficient cenovne elastičnosti pa je nizek in ima lahko tudi pozitiven predznak. Ob povečanju dohodka se potrošnja teh dobrin zmanjša in se nadomesti z bolj kakovostnimi dobrinami;
- *dobrine široke potrošnje*, kjer je koeficient dohodkovne elastičnosti pozitiven in zelo nizek (med 0,2 in 0,5), koeficient cenovne elastičnosti pa je negativen in tudi zelo nizek. Sem spadajo dobrine, katerih potrošnja se malo poveča, če se poveča dohodek ali se zmanjša njihova cena;
- *komfortne dobrine*, za katere je značilna visoka (večja od 1) dohodkovna in cenovna elastičnost. Če se spremenita dohodek in cena, se povpraševanje po teh dobrinah spremeni nadproporcionalno;
- *luksuzne dobrine*, pri katerih je koeficient dohodkovne elastičnosti pozitiven in visoko nad 1 ter koeficient cenovne elastičnosti negativen in nizek, manjši od -1. To pomeni, da je povpraševanje po teh dobrinah močno odvisno od dohodka in le malo od njihovih cen.

4.4 Razvojne faze turizma

Z večanjem dohodka se spreminja turistična potrošnja. Glede na dohodkovno elastičnost turističnega povpraševanja ločimo tri razvojne faze turizma (Mihalič, Planina, 2002, str. 132-133):

- *aristokratski turizem*, za katerega je značilen visok koeficient dohodkovne elastičnosti in nizek koeficient cenovne elastičnosti. Turizem je luksuzna dobrina, ki si jo lahko privoščijo le redki ljudje. Večina predstavnikov družbe s svojim dohodkom ne pokrije niti nujnih potreb. Kot turisti se pojavljajo le bogati posamezniki. Danes je ta vrsta turizma prisotna v nekaterih najrevnejših državah;
- *modernejši turizem*, kjer je dohodek na prebivalca višji in enakomerneje porazdeljen, vendar je del, ki ostane po zadovoljitvi nujnih potreb, majhen. Značilno je cenovno in dohodkovno elastično turistično povpraševanje. Turizem dobi značaj komfortne dobrine. Ta vrsta turizma danes prevladuje v razvitih državah;
- *visokorazviti turizem ali turizem prihodnosti*, kjer zaradi visokega dohodka po turističnih dobrinah povprašuje večina ljudi. Dohodkovna elastičnost povpraševanja pada in znaša okoli 1 ali malo pod 1, turizem dobiva značilnosti dobrin široke potrošnje. Tako vrsto turizma imajo visoko razvite postindustrijske države.

5 DOSEDANJE RAZISKAVE TURISTIČNEGA POVPRASEVANJA

Pomen turizma se skozi čas spreminja. Včasih je predstavljal luksuzno dobrino in je bil dostopen samo peščici bogatih ljudi, danes je del življenjskega stila večine prebivalcev razvitih držav sveta. Je hitro razvijajoča se svetovna dejavnost in je kot tak pomemben dejavnik za razvoj slehernega narodnega gospodarstva. Zaradi tega je poznavanje turističnih dejavnikov toliko bolj nujno.

Prvi znanstveni pristopi na področju turizma so se pokazali v zadnjih dvajsetih letih 19. stoletja. Vse do prve polovice 20. stoletja je prevladoval opisni način obravnave znanstvenih problemov, ki so bili večinoma omejeni na eno ključno vprašanje ali aplicirani na probleme turizma v eni državi. Po letu 1940 se je pojavilo funkcionalno obravnavanje turizma, ki je s predstavitvijo vzrokov in posledic na raznolikih ekonomskih in neekonomskih področjih znanstveno obravnavo razširilo na nova področja in obenem povezalo vse temeljne pojave, vzroke in vplive v skupen sistem. Za začetnika sodobne znanstvene zasnove turizma veljata Hunziker in Krapf, ki sta leta 1942 v svojem delu »Grundriss der allgemeinen Fremdenverkehrslehre« prva znanstveno obravnavala ključne značilnosti sodobnega turizma (Planina, 1996, str. 117-119).

V petdesetih in šestdesetih so se v ekonomskih analizah začele uporabljati kvantitativne in računalniško podprte metode. Le-te so nadgradile ekonomsko teorijo s tem, da so numerično dokazale trditve, ki so izhajale iz teorije, a do tedaj niso bile empirično dokazane. Pojavili so se prvi izračuni dohodkovne in cenovne elastičnosti turističnega povpraševanja, izračun funkcije turistične potrošnje ter uvedba multiplikacijske in induksijske funkcije turistične potrošnje. Mendes je leta 1957 prvi izračunal koeficient dohodkovne elastičnosti turističnega povpraševanja za ZR Nemčijo in leto kasneje še za Švico ter potrdil dohodkovno elastičnost, Clement pa je leta 1961 prvi izračunal turistični multiplikator za območje Pacifika in Daljnega Vzhoda (Mihalič, Planina, 2002, str. 69).

V sedemdesetih in osemdesetih letih so prišle v ospredje navidez neekonomske funkcije turizma kot so: problemi podaljšanja in smotrne izrabe prostega časa, rast bruto domačega proizvoda, problemi množičnega turizma in njegovega širjenja v bolj oddaljene in manj razvite kraje, vse večja zahtevnost turistov, ekološki problemi, itd. Vse to je pomenilo izredno velik premik v znanstvenih pogledih na turizem (Planina, 1996, str. 123).

Cicvarić se je v svojem delu *Ekonomika turizma* osredotočil predvsem na turizem v Jugoslaviji. Med drugim je proučeval turistično povpraševanje osmih najpomembnejših emitivnih držav (ZR Nemčija, Avstrija, Italija, Nizozemska, Velika Britanija, Francija, ZDA in Švica) v obdobju od leta 1960 do leta 1987 (Cicvarić, 1990, str. 205). S pomočjo regresijske analize je želel preveriti in potrditi trditev, da je gibanje turističnega povpraševanja v največji meri odvisno od dohodka. Turistično potrošnjo je izrazil z izdatki turistov v tujini, dohodek pa z družbenim proizvodom na prebivalstva. Za vsako državo posebej je predstavil regresijsko enačbo, standardno napako regresijskega koeficienta in koeficient korelacije. Močno povezanost turistične potrošnje in dohodka je dokazal z visokimi koeficienti korelacije pri vseh državah, z izjemo Italije. Izračunal je tudi koeficiente dohodkovne elastičnosti. Ugotovil je, da so turistični izdatki v tujini rasli hitreje kot družbeni proizvod na prebivalca, kar se je odražalo v pozitivnih koeficientih elastičnosti. Na začetku proučevanega obdobja so bili koeficienti dohodkovne elastičnosti za vse države visoki (za Avstrijo celo nad 32) in so se z leti postopoma zmanjševali ter približali vrednosti 1. Z navedenimi izračuni je Cicvarić potrdil tezo, da dohodkovna elastičnost turističnega povpraševanja z razvojem pada (Cicvarić, 1990, str. 215-216).

Z vplivom dejavnikov na turistično povpraševanje in izračuni dohodkovne elastičnosti sta se prav tako ukvarjala Stephen in Christine Witt. Sestavila sta model, ki, poleg dohodka, vključuje še deset dejavnikov, katere sta kvantificirala. Turistično povpraševanje sta izrazila s številom nočitev na prebivalca. Njun model in ugotovitve so predstavljeni v poglavju 3.2.4.

Turistično povpraševanje je za različne države v različnih obdobjih analiziralo tudi več deset študentov Ekonomske fakultete, ki je svoje ugotovitve predstavilo v diplomskih delih. Gre predvsem za raziskave, temelječe na regresijski analizi, ki omogoča izračun vpliva neodvisne spremenljivke na odvisno spremenljivko. Največ študentov je ugotavljalo vpliv dohodka na

turistično povpraševanje, nekateri pa so v svoj model vključili tudi druge dejavnike turističnega povpraševanja. V večini primerov je odvisna spremenljivka izražena s številom nočitev ali turističnimi deviznimi odliivi. Neodvisne oziroma pojasnjevalne spremenljivke predstavljajo, poleg dohodka, menjalni tečaj, cene turističnih storitev, prosti čas, neprave spremenljivke, trend, stopnja motorizacije, potni stroški itd. (Šifrer, 2004, str. 9). V mnogih primerih se je dohodek izkazal kot najpomembnejši dejavnik pri oblikovanju turističnega povpraševanja. Mateju Boninu, ki je v svojem diplomskem delu proučeval dejavnike turističnega povpraševanja v gospodarsko najbolj razvitih državah Evropske unije, ni uspelo uvrstiti turizma po Badouinu med dobrine široke potrošnje, razen v primeru Nizozemske (Bonin, 2004, str. 41). Prav tako pri proučevanju držav Evropske unije z najnižjim bruto domačim proizvodom na prebivalca Helena Šifrer s pomočjo empirične analize ni mogla potrditi teze, da dohodkovna elastičnost turističnega povpraševanja z ekonomskim razvojem pada (Šifrer, 2004, str. 38). Tisti študentje, ki so proučevali dejavnike turističnega povpraševanja turistov iz izbranih držav po Sloveniji, so v večini ugotavljali, da je imela na število nočitev pri nas velik vpliv vojna v Sloveniji ter na Balkanu (Klun, 2001, str. 41; Antonić, 2005, str. 33). Nekateri so tudi, v primeru turističnega povpraševanja Nizozemcev in Britancev po Sloveniji, dokazali negativen vpliv krize na Kosovu leta 1999 (Berčič, 2004, str. 35).

6 ANALIZA ODVISNOSTI

Proučevanje odvisnosti in medsebojna povezanost pojavov je v socialno-ekonomskih pojavih zelo pogosta. O analizi odvisnosti je govora takrat, ko imamo na voljo pri enotah proučevane populacije vsaj dve spremenljivki. Glede na njihovo razpoložljivost ločimo bivariatne (dve spremenljivki) in multivariatne (več kot dve spremenljivki) populacije. Cilj analize navedenih populacij je ugotavljanje in merjenje odvisnosti ter povezanosti med opazovanimi pojavi. Z analizo odvisnosti proučujemo variiranje posameznega pojava ob sočasnem variiranju enega ali več drugih pojavov. Gibanje posameznega pojava je lahko bolj ali manj povezano oziroma odvisno od gibanja drugega pojava. Odvisnost med pojavi želimo izraziti kvantitativno z namenom ugotavljanja stanja in razmer v preteklosti oziroma napovedovanja razvoja danega pojava na osnovi poznavanja enega ali več drugih pojavov (Košmelj, 1996, str. 2-3).

Za odvisnost množičnih pojavov, ki jih proučuje statistika, velja, da odvisnost ni tako močna in jasna, da bi jo izrazili kot funkcijsko odvisnost, kakršno poznamo v matematiki. Proučevani pojav je običajno odvisen tudi od drugih pojavov, ki niso predmet naše analize. Med njimi so tudi tako imenovani slučajni vplivi. Takšna odvisnost se imenuje stohastična (korelacijska) odvisnost (Košmelj, 1996, str. 3).

Pri analizi dejavnikov turističnega povpraševanja tujcev po Sloveniji, ki je predmet diplomskega dela, je uporabljena regresijska analiza. V nadaljevanju sledi njena predstavitev.

6.1 Regresijska analiza

Regresijska analiza se ukvarja s proučevanjem odvisnosti ene spremenljivke (odvisne spremenljivke) od ene ali več drugih spremenljivk z namenom, da oceni ali predvidi povprečno vrednost prve spremenljivke ob danih oziroma fiksnih vrednostih drugih spremenljivk (Gujarati, 2003, str. 18).

Če proučujemo vpliv ene neodvisne spremenljivke na odvisno, govorimo o enostavni ali bivariatni regresiji. Včasih enostavna regresija nudi povsem zadovoljivo oceno spremembe v odvisni spremenljivki zaradi spremembe neodvisne spremenljivke, vendar je običajno tako, da na odvisno spremenljivko vpliva več dejavnikov istočasno. Zaradi tega je priporočljivo vključiti v regresijsko analizo več neodvisnih spremenljivk. Odvisnost se v tem primeru analizira s multiplo regresijo. Z njo ugotavljamo parametre oziroma regresijske koeficiente za vsako vključeno neodvisno spremenljivko. Določen parameter meri vpliv določene neodvisne spremenljivke na odvisno spremenljivko od predpostavki, da se vrednosti ostalih neodvisnih spremenljiv ne spreminjajo (Hrovatin, 1994, str. 48). Tudi v diplomskem delu je pri ugotavljanju vplivov na turistično povpraševanje tujcev po Sloveniji uporabljena multipla regresija.

Parametre, dobljene z regresijsko analizo, je potrebno presoditi in preveriti. Tako ugotavljamo teoretično sprejemljivost in statistično zadovoljivost ocen parametrov. V ta namen uporabljamo različna sodila. Ta so ekonomska a priori sodila, ki so določena na podlagi ekonomske teorije, standardna statistična sodila, določena s statistično teorijo ter ekonometrična sodila, torej merila sprejemljivosti ocenjenega modela, ki so bila razvita v ekonometriji (Pfajfar, 1998, str. 23).

6.2 Statistično presojanje zanesljivosti regresijskega modela

Primernost in zanesljivost regresijskega modela, uporabljenega v diplomskem delu, sem preverila s pomočjo sodil, ki so navedena v nadaljevanju.

6.2.1 Statistična značilnost regresijskih koeficientov (t-statistika)

T-statistika nam pove, ali so regresijski koeficienti statistično značilno različni od nič, kar pomeni, da neodvisna spremenljivka vpliva na odvisno spremenljivko. To ugotavljamo s statističnim preizkušanjem domnev o vrednostih regresijskih koeficientov. Za vsak regresijski koeficient postavimo ničelno ter, njej izključujočo, alternativno domnevo. Za ničelno domnevo velja, da je prava vrednost regresijskega koeficienta enaka nič, kar pomeni, da neodvisna spremenljivka ne vpliva na odvisno, medtem ko je pri alternativni domnevi regresijski koeficient različen od nič in obstaja odvisnost med odvisno in neodvisno spremenljivko (Hrovatin, 1994, str. 41). Alternativno domnevo sprejmemo takrat, ko izračunana vrednost t-testa pri željeni stopnji značilnosti presega tabelirano kritično vrednost. Stopnja značilnosti oziroma verjetnost, s katero v postopku preizkušanja domnev zavrnilo ničelno domnevo, je ponavadi 0,05, 0,01 ali 0,001 in je le približna vrednost, ki jo dobimo z zaokroževanjem navzgor. Tako se za vse izračunane vrednosti preizkusa, pri katerih je dejanska stopnja značilnosti nad 0,01 do vključno 0,05, upošteva stopnja značilnosti 0,05, pri dejanski stopnji značilnosti nad 0,001 do vključno 0,01 stopnja značilnosti, ki je enaka 0,01 ter 0,001, če je dejanska stopnja značilnosti enaka ali manjša od 0,001. V primeru, da se statistične analize opravljajo z računalnikom, se ničelne domneve zavrnejo le takrat, ko stopnja značilnosti ne prekorači vrednosti 0,05 (Košmelj, Rovar, 2003, str. 232-234).

V našem primeru je ničelna domneva tista, ki jo želimo zavreči ter z regresijsko oceno potrditi alternativno domnevo. To bi pomenilo, da je število nočitev v Sloveniji odvisno od neodvisnih spremenljivk, vključenih v model. Čim večje je število statistično značilnih regresijskih koeficientov, tem boljši je regresijski model.

6.2.2 Testiranje statistične značilnosti regresijskega modela (F-statistika)

F-statistika se v regresijski analizi uporablja z namenom preverjanja regresijskega modela kot celote. Z njeno pomočjo preverjamo ničelno domnevo, da so vsi regresijski koeficienti enaki nič. To naredimo tako, da izračunano vrednost F-testa primerjamo s kritično vrednostjo pri ustreznem številu stopinj prostosti in stopnji značilnosti preizkusa. Če ničelna domneva drži, ni nikakršne odvisnosti med odvisno in neodvisnimi spremenljivkami. Če pa je izračunana vrednost večja od tabelirane oziroma je točna stopnja značilnosti nižja od 0,05, zavrnilo ničelno domnevo pri izbrani stopnji značilnosti preizkusa in sprejmemo sklep, da je vsaj eden od regresijskih koeficientov v modelu različen od nič (Hrovatin, 1994, str. 65; Pfajfar, 1998, str. 110).

Determinacijski koeficient in F-preizkus sta med seboj tesno povezana. Večja kot je vrednost F-preizkusa, večja je vrednost determinacijskega koeficienta. Na podlagi tega lahko trdimo, da F-preizkus ne preizkuša samo statistične značilnosti regresijskega modela kot celote,

ampak tudi ničelno domnevo, da je determinacijski koeficient enak nič (Berčič, 2004, str. 17-18).

6.2.3 Determinacijski koeficient

Ker pri multipli regresijski funkciji nastopa več neodvisnih spremenljivk, govorimo o multiplem determinacijskem koeficientu. Ta nam pove, kolikšen delež variance odvisne spremenljivke je pojasnjeno z linearnim vplivom vseh v model vključenih neodvisnih spremenljivk (Rogelj, 2002, str. 116).

Skupno vsoto kvadratov odklonov odvisne spremenljivke od njenega povprečja razdelimo na dva dela. Prvi del predstavlja pojasnjeno vsoto kvadratov odklonov, ker so ti odkloni odvisne spremenljivke od njene aritmetične sredine pojasnjeni z regresijskim modelom. Drugi del predstavlja vsoto kvadratov napak regresije oziroma tisti del variabilnosti odvisne spremenljivke, ki je ni mogoče pojasniti z regresijskim modelom in se imenuje nepojasnjena vsota kvadratov (Hrovatin, 1994, str. 59).

Vrednost determinacijskega koeficienta je med nič in ena. Če je vrednost koeficienta nič, nam to pove, da ni nikakršne odvisnosti med odvisno in katerokoli neodvisno spremenljivko. Kadar je vrednost ena, je mogoče odvisno spremenljivko v celoti pojasniti s pomočjo neodvisnih spremenljivk (Hrovatin, 1994, str. 60).

Pri vključevanju dodatnih spremenljivk moramo biti posebej pozorni, saj je slabost determinacijskega koeficienta ta, da se lahko poveča tudi takrat, ko na novo vključena neodvisna spremenljivka glede na ekonomsko teorijo sploh ne more vplivati na odvisno spremenljivko. Cilj namreč ni samo čim večji determinacijski koeficient, ampak tudi čim bolj zanesljive ocene parametrov (Hrovatin, 1994, str. 61).

6.2.4 Predznaki parametrov

Uporabnost modela sodimo med drugim tudi po predznakih izračunanih regresijskih koeficientov, ki naj bi bili v skladu z ekonomsko teorijo. Če temu ni tako, jih moramo zavrniti. Ekonomska teorija za koeficiente elastičnosti, mejne vrednosti, multiplikatorje, nagnjenosti itd. sama določa predznak in pogosto tudi velikost (Pfajfar, 1998, str. 23-24). Največkrat napačen predznak ali vrednost parametra povzročijo pomanjkljivi osnovni podatki, ki so uporabljeni pri ocenjevanju modela (Berčič, 2004, str. 18).

Za model turističnega povpraševanja tujcev po Sloveniji je težko napovedovati predznake regresijskih koeficientov. Ob povečanju dohodka v izbrani državi je pričakovati, da se bo

povečalo tudi turistično povpraševanje po Sloveniji. Če gre za inferiorno dobrino, povečanje dohodka povzroči zmanjšanje povpraševanja. Torej ima lahko parcialni regresijski koeficient negativni ali pozitiven predznak. Enako velja za priljubljenost Slovenije kot turistične destinacije ter navade turistov, saj gibanje teh dveh neodvisnih spremenljivk težko predvidimo. Povišanje cen turističnih proizvodov ponavadi vodi v zmanjšanje turističnega povpraševanja, zato je mogoče sklepati, da bo regresijski koeficient, ki izraža vpliv cen, negativen. Vojna v Sloveniji leta 1991 je povzročila velik upad tujih turistov pri nas, zato bo najverjetneje parcialni regresijski koeficient negativen. Drastičen upad turistov iz nekaterih, predvsem bolj oddaljenih, držav je značilen tudi v letih po končani vojni v Sloveniji. To pomeni, da je bila za manjše povpraševanje nekaterih tujih turistov po turističnih uslugah v Sloveniji kriva tudi vojna na Balkanu, saj so se le-ti zaradi bližnjih spopadov počutili ogrožene oziroma niso bili seznanjeni o dejanski politični situaciji v Sloveniji.

6.2.5 Multikolinearnost

O multikolinearnosti v regresijskem modelu govorimo, ko sta dve ali več pojasnjevalnih (neodvisnih) spremenljivk močno odvisni. V primeru, da bi ostajala med dvema neodvisnima spremenljivkama popolna linearna povezanost, ne bi mogli oceniti regresijskih koeficientov za obe spremenljivki. Se pravi, da ne bi mogli oceniti vpliva posamezne spremenljivke na odvisno spremenljivko. Prisotnost multikolinearnosti torej povzroča težjo in lahko tudi dvomljivo interpretacijo rezultatov regresijskega modela (Hrovatin, 1994, str. 66; Witt, Witt, 1992, str. 167).

Nepopolna multikolinearnost v regresijskem modelu je v realnosti mnogokrat neizogibna, saj je težko pričakovati, da bi bile pojasnjevalne spremenljivke vedno popolnoma neodvisne ena od druge (Pfajfar, 1998, str. 56). Multikolinearnost lahko odpravimo tako, da problematične neodvisne spremenljivke zamenjamo z drugimi.

6.2.6 Avtokorelacija

Avtokorelacijo uporabljamo za proučevanje odvisnosti med členi iste časovne vrste. Tako ugotavljamo odvisnost proučevane spremenljivke od gibanja iste spremenljivke v preteklosti oziroma kako se ta odvisnost spreminja glede na dolžino odloga in pri katerem odlogu je največja. Stopnja in smer odvisnosti med členi iste časovne vrste se meri s korelacijskim koeficientom avtokorelacije (Rogelj, 2002, str. 222). O obstoju avtokorelacije govorimo, ko členi v časovni vrsti niso med seboj neodvisni in se pojav v času ne spreminja na slučajni način (Košmelj, 1996, str. 111).

Problem avtokorelacije je največkrat prisoten pri regresijskih modelih, ki so preverjeni na podlagi časovnih vrst, saj veliko število ekonomskih spremenljivk odraža tendenco razvoja v času. Tako zaporedne vrednosti teh spremenljivk odražajo določeno stopnjo avtokorelacije, pri čemer je kršena ena izmed predpostavk regresijskega modela, ki zahteva, da vrednosti slučajne napake ne smejo biti povezane med seboj (Pfajfar, 1998, str. 52).

6.2.7 Heteroskedastičnost

Heteroskedastičnost krši eno izmed temeljnih predpostavk regresijskega modela, in sicer, da je slučajna spremenljivka neodvisna od katerekoli neodvisne spremenljivke (Hrovatin, 1994, str. 69). Se pravi, da se pojavi takrat, ko se variance slučajne spremenljivke spreminjajo s spreminjanjem vrednosti pojasnjevalnih spremenljivk. To pomeni, da so vrednosti slučajne spremenljivke, namesto enako, različno razpršene pri različnih vrednostih odvisnih spremenljivk (Pfajfar, 1998, str. 53).

Heteroskedastičnost se največkrat pojavlja pri tistih regresijskih modelih, ki temeljijo na časovnih presekih podatkov (Pfajfar, 1994, str. 53) in povzroča slabšo cenilko regresijskega koeficienta po metodi najmanjših kvadratov ter pristranskost varianc regresijskih koeficientov (Pfajfar, 1999, str. 216).

7 ZBIRANJE PODATKOV IN OBLIKOVANJE MODELA TURISTIČNEGA POVPRASEVANJA TUJCEV PO SLOVENIJI

Slehera statistična analiza je sestavljena iz naslednjih korakov (Hrovatin, 1994, str. 17):

- oblikovanje modela na podlagi ekonomske teorije;
- zbiranje in priprava podatkov za obdelavo;
- izbiranje funkcije, ki se najbolj prilagaja podatkom;
- analiza in interpretacija podatkov.

V naslednjih točkah bom predstavila države, na katere se nanaša proučevanje turističnega povpraševanja po Sloveniji, ter obravnavano obdobje. Sledi opredelitev vseh spremenljivk, vključenih v model, izbira primerne funkcije ter končna enačba ekonometričnega modela. V zadnjem delu so predstavljene omejitve modela.

7.1 Izbor držav in obdobja

V diplomskem delu sem analizirala vpliv dejavnikov na turistično povpraševanje turistov iz tistih štirih držav, katerih število nočitev v Sloveniji je bilo v letu 2004 največje. Kot je razvidno iz spodnje tabele, navedeni kriterij izpolnjujejo naslednje štiri države: Italija, Nemčija, Avstrija in Velika Britanija.

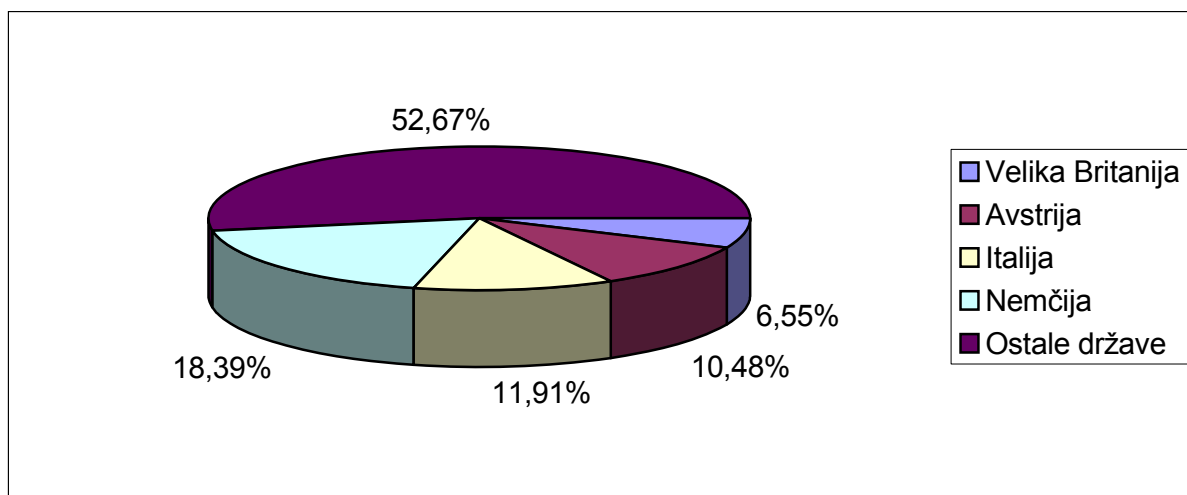
Tabela 1: Število nočitev turistov iz navedenih držav v Sloveniji v letu 2004

Država	Število nočitev
Italija	786.500
Nemčija	771.700
Avstrija	691.600
Velika Britanija	267.100

Vir: Statistični letopis Republike Slovenije 2005.

Analiza zajema 24-letno obdobje od leta 1981 do leta 2004, ki je dovolj dolgo, da omogoča zadovoljiv obseg podatkov za statistično proučevanje. Na podlagi podatkov statističnega urada Republike Slovenije sem izračunala delež nočitev tujih turistov iz obravnavanih držav za proučevano obdobje.

Slika 1: Prikaz povprečnih deležev nočitev tujih turistov v Sloveniji za obdobje od leta 1981 do leta 2004

Vir: Statistični letopisi Republike Slovenije 1985, 1990, 1995, 2000, 2005; Lastni izračuni.

Turisti iz izbranih držav predstavljajo v obdobju od leta 1981 do leta 2004 skoraj polovico nočitev vseh tujih turistov v Sloveniji. Največji delež med njimi pripada turistom iz Nemčije (18,39%), najmanjši pa britanskim turistom (6,55%).

7.2 Proučevani turistični dejavniki

Dejavniki, ki so vključeni v model turističnega povpraševanja so: turistično povpraševanje, dohodek na prebivalca iz emitivne države, stroški bivanja turistov iz izbranih držav v Sloveniji, neprava spremenljivka, ki odraža vpliv vojne v Sloveniji in njeni bližini, navade turistov in priljubljenost Slovenije kot turistične destinacije. V model turističnega povpraševanja Britancev po Sloveniji v obdobju od leta 1981 do leta 2004 je vključena dodatna neprava spremenljivka, ki odraža vpliv nizkocenovnega letalskega prevoznika Easyjet.

7.2.1 Turistično povpraševanje

Turistično povpraševanje (odvisna spremenljivka) je v modelu opredeljeno kot število nočitev tujih turistov iz izbrane države glede na število vseh prebivalcev iste države. Torej je v analizi zajeto realno oziroma realizirano turistično povpraševanje in ne potencialno, ki je težko merljivo in je obravnavano v definiciji turističnega povpraševanja. Predpostavlja se, da je v državi z večjim številom prebivalcev tudi več potovanj v tujino. Pogosto je število prebivalcev vgrajeno v ostale spremenljivke, tudi v tem primeru, in le redko nastopa kot samostojna spremenljivka (Witt, Witt, 1992, str. 16). Podatki o številu nočitev turistov iz posameznih držav v Sloveniji so na voljo v statističnem letopisu Republike Slovenije. Število prebivalcev v izbranih državah sem izračunala na podlagi podatkov o bruto domačem proizvodu in bruto domačem proizvodu na prebivalca za izbrano državo, ki sem jih dobila na svetovnem spletu na strani Mednarodnega denarnega sklada (v nadaljevanju IMF-International Monetary Fund) v podatkovni bazi WEO (World Economic Outlook).

7.2.2 Dohodek

Prva neodvisna spremenljivka v modelu turističnega povpraševanja je dohodek. Izražen je kot bruto domači proizvod na prebivalca določene emitivne države. Podatki, najdeni v podatkovni bazi WEO na spletni strani IMF, so podani v nacionalnih valutah v stalnih cenah iz leta 1995 za vse obravnavane države, razen za Veliko Britanijo. Za omenjeno državo so podatki podani v nacionalni valuti v stalnih cenah iz leta 2001. Da sem dobila bruto domači proizvod na prebivalca v nacionalni valuti v stalnih cenah iz leta 1995 tudi za Veliko Britanijo, sem najprej bruto domači proizvod v stalnih cenah iz leta 2001 s pomočjo deflatorja, najdenega v isti podatkovni bazi, pretvorila v bruto domači proizvod v tekočih cenah iz leta 2001. Nato sem dobljeni nominalni bruto domači proizvod deflacionirala z že prej izračunanim deflatorjem za leto 1995 tako, da sem dobila bruto domači proizvod v

nacionalni valuti v stalnih cenah iz leta 1995. Tega sem na koncu delila še s številom prebivalcev v Veliki Britaniji.

7.2.3 Stroški bivanja turistov iz izbranih držav v Sloveniji

Cene turističnih proizvodov ali stroški bivanja tujih turistov v turistični destinaciji morajo biti podani v stalnih cenah države izvora turistov. Zato je potrebno indeks cen turističnih proizvodov v Sloveniji deliti z deviznim tečajem, nato pa še deflacionirati z indeksom cen življenjskih potrebščin iz države izvora turistov (Witt, Witt, 1992, str. 20). Cene turističnih proizvodov v Sloveniji so izražene z indeksom cen gostinskih in nastanitvenih storitev v Sloveniji, ki so podani v Statističnem letopisu Republike Slovenije. Podatki o deviznem tečaju so najdeni v publikacijah Banke Slovenije z naslovoma Devizni tečaji 1945-1993 ter Bilten Banke Slovenije januar 2005. Zaradi denominacije jugoslovanskega dinarja 1.1.1990 za 10.000 enot je bilo potrebno upoštevati spremembe decimalnih mest v predhodnih letih za štiri mesta. Podatki o indeksu cen življenjskih potrebščin iz države izvora turistov so najdeni na spletni strani v podatkovni bazi Euromonitor.

7.2.4 Neprava spremenljivka, ki odraža vpliv vojne v Sloveniji in njeni bližini

Turizem ima ob prisotnosti vojne zelo majhne možnosti za razvoj. V naravi turista je, da se izogiba vsakršne konfliktni situacije, saj je največkrat namen turističnih potovanj popolna sprostitvev (Vukonić, 1993, str. 109-110).

Devetdeseta leta prejšnjega stoletja so zaznamovali nemiri na Balkanu, kar je povzročilo velik upad tujih turistov pri nas. Ob razpadu Jugoslavije se je leta 1991 vojna najprej začela v Sloveniji. Trajala je deset dni in se je nato še istega leta preselila na Hrvaško ter se kasneje razširila na Bosno in Hercegovino. Končala se je leta 1996 z Daytonskim sporazumom.

Neprave spremenljivke pojasnjujejo vpliv enkratnih dogodkov na turistično povpraševanje in zavzemajo vrednost 1, ko se pojavijo ter vrednost 0, ko niso prisotne (Witt, Witt, 1992, str. 23). V modelu turističnega povpraševanja tujcev po Sloveniji ima omenjena neprava spremenljivka za obravnavane tuje države različne vrednosti. Vrednosti so določene na podlagi števila nočitev tujih turistov iz izbranih držav v Sloveniji v obravnavanem obdobju, zabeleženih v Statističnem letopisu Slovenije. Neprava spremenljivka v tem primeru zavzame vrednost 1 v tistem letu, ko je zabeleženo zelo nizko število nočitev turistov iz izbranih držav v Sloveniji v primerjavi z ostalimi leti znotraj obdobja, ki bi lahko bilo posledica vojne v Sloveniji in njeni bližini. Ker je izjemno nizko število nočitev Avstrijcev in Italijanov v Sloveniji v obravnavanem obdobju značilno samo za leto 1991, ima neprava

spremenljivka v modelih turističnega povpraševanja Avstrijcev po Sloveniji in turističnega povpraševanja Italijanov po Sloveniji v obravnavanem obdobju vrednost 1 samo v letu 1991, v ostalih letih pa vrednost 0. V modelu turističnega povpraševanja Nemcev po Sloveniji nastopi vrednost 1 neprave spremenljivke v letih od 1991 do 1993, medtem ko ima neprava spremenljivka vrednost 1 v modelu turističnega povpraševanja Britancev po Sloveniji v letih od 1991 do 1999. V ostalih letih so vrednosti neprave spremenljivke enake 0.

7.2.5 Neprava spremenljivka, ki odraža vpliv nizkocenovnega letalskega prevoznika Easyjet

Nizkocenovni letalski prevoznik Easyjet je s 1.5.2004 odprl letalsko povezavo med Londonom in Ljubljano. Z nizko ceno letalskega prevoza so se znižali stroški počitnic Britancev v Sloveniji, kar je posledično povzročilo povečano turistično povpraševanje Britancev po Sloveniji. Neprava spremenljivka, ki odraža vpliv nizkocenovnega letalskega prevoznika Easyjet, ima leta 2004 vrednost 1, v ostalih letih proučevanega obdobja pa vrednost 0.

7.2.6 Navade

Navade spadajo med t.i. iracionalne dejavnike, ki so težje merljivi in imajo prav tako močan vpliv na turistično povpraševanje. Turisti izbirajo turistično destinacijo glede na trenutne modne trende ali pa se vedno znova vračajo v preverjene kraje, ki jim odgovarjajo. Turisti, ki se držijo ustaljenih navad, so za ponudnike turističnih dobrin zelo hvaležni gostje. Večje število vračajočih se turistov na določeno destinacijo pomeni za ponudnike manjše promocijske stroške in stroške za razvoj (Bull, 1993, str. 21). Navade turistov v modelu odraža odložena odvisna spremenljivka. Njen regresijski koeficient pokaže, kako na število nočitev turistov na prebivalca iz izbrane države vpliva velikost števila nočitev turistov na prebivalca iz iste države v preteklosti.

7.2.7 Trend

Priljubljenost Slovenije kot turistične destinacije se lahko oceni s pomočjo trenda. Trend predstavlja osnovno smer razvoja turističnega povpraševanja v času za posamezno državo. S časovno spremenljivko, ki v modelu odraža trend, je mogoče ugotoviti ali turistično povpraševanje po Sloveniji na dolgi rok pada ali narašča, pri čemer gre za avtonomne spremembe, kar pomeni, da so rezultat tistih dejavnikov, ki niso eksplicitno vključeni v

model. Na priljubljenost destinacije vplivata moda in kakovost turističnega produkta (Cooper, 1993, str. 67).

7.3 Izbor in oblika funkcije

Za ocenjevanje turističnega povpraševanja sem uporabila potenčno funkcijo, pri kateri parcialni koeficienti že pomenijo koeficiente elastičnosti in ima sledečo obliko (Witt, Witt, 1994, str. 521):

$$Y = \alpha X_1^{\beta_1} X_2^{\beta_2} \dots X_k^{\beta_k} e^u \quad (3)$$

kjer je:

Y – odvisna spremenljivka

$X_1 \dots X_k$ – neodvisne spremenljivke

u – slučajna napaka

$\alpha, \beta_1 \dots \beta_k$ – parametri regresijske funkcije

e – osnova naravnega logaritma

Navedena funkcija ni linearna v parametrih, zato je ne moremo oceniti z metodo najmanjših kvadratov. Lineariziramo jo z logaritmsko transformacijo in dobimo:

$$\ln Y = \ln \alpha + \beta_1 \ln X_1 + \beta_2 \ln X_2 + \dots + \beta_k \ln X_k + u \quad (4)$$

7.4 Omejitve modela

V realnosti ne obstaja popoln model turističnega povpraševanja. Sama sem se pri oblikovanju svojega modela zgledovala po modelu Witt in Witt, ki je podrobneje predstavljen pod točko 3.2.4. Stephen in Christine Witt sta v omenjeni model vključila kar enajst neodvisnih spremenljivk. Kljub temu, da sem v svoj model vključila manj dejavnikov, sem prepričana, da so izbrani dejavniki ključni za gibanje turističnega povpraševanja po Sloveniji.

Prosti čas je eden izmed najpomembnejših dejavnikov turističnega povpraševanja, saj daje možnost za zapustitev kraja stalnega prebivališča. Zato je količina prostega časa ključna za vse vrste turizma z izjemo poslovnega turizma, ki se realizira v delovnem času. Zaradi težje merljivosti prosti čas v modelu ni obravnavan.

Potencialni turisti ponavadi primerjajo ceno počitnic v domovini s cenami v tujini, preden se odločijo o končni turistični destinaciji. Pogosto primerjajo tudi stroške počitnic v različnih krajih v tujini. Tako lahko povišanje cen v eni turistični destinaciji povzroči povečanje turističnega povpraševanja po drugi, konkurenčni destinaciji, ki nudi enako stopnjo zadovoljstva. Zaradi tega bi bilo zelo smiselno v model turističnega povpraševanja vključiti cene substitutivnih destinacij. Zaradi zapletenosti pri določitvi destinacij, ki bi nudile enako stopnjo zadovoljstva ter ugotavljanju cen turističnih proizvodov v destinacijah, cene substitutivnih destinacij v modelu niso obravnavane.

Stephen in Christine Witt sta poleg stroškov bivanja turistov v destinaciji v model vključila tudi menjalni tečaj. Menjalni tečaj ima navadno psihološki vpliv, saj se mnogokrat potencialni potrošniki, ko ne poznajo dejanskih cen v določeni državi, po njem orientirajo. Sama menjalnega tečaja kot samostojno spremenljivko nisem vključila v model, ker so predhodni izračuni pokazali, da omenjena spremenljivka nima velike statistične vrednosti.

8 ANALIZA IN INTERPRETACIJA REZULTATOV

Za analiziranje dejavnikov turističnega povpraševanja po Sloveniji sem uporabila statistični program SPSS za Windows. Pri vključevanju neodvisnih spremenljivk v regresijski model sem uporabila metodo forward. Za to metodo je značilno, da neodvisne spremenljivke, katerih ocenjeni parcialni regresijski koeficient je statistično značilen, sprejema v model postopoma. To pomeni, če kriterij vključitve, to je statistična značilnost ocenjenega parcialnega regresijskega koeficienta, izpolnjuje več neodvisnih spremenljivk, jih vključuje eno za drugo glede na vrednost parcialnega korelacijskega koeficienta te spremenljivke z odvisno (Rogelj, 2002, str. 116). V model turističnega povpraševanja so tako vključeni tisti dejavniki, ki naj bi v obravnavanem obdobju najbolj vplivali na turistično povpraševanje turistov iz izbranih držav v Sloveniji.

Ker je turistično povpraševanje ocenjevano s potenčno funkcijo, so regresijski koeficienti istočasno tudi koeficienti elastičnosti. Posamezen koeficient elastičnosti tako pove, za koliko odstotkov se spremeni turistično povpraševanje, če se pojasnjevalna spremenljivka poveča za en odstotek ob pogoju, da so ostali dejavniki nespremenjeni (Witt, Witt, 1994, str. 523).

Dober model je tisti, ki izpolnjuje naslednja merila:

- čim več regresijskih koeficientov statistično značilno različnih od nič pri največ petodstotni stopnji značilnosti (t-statistika);
- odsotnost avtokorelacije prvega reda;
- čim več regresijskih koeficientov z predznaki in vrednostmi v skladu z ekonomsko teorijo;
- čim večja vrednost determinacijskega koeficienta;

- ustrezna F-statistika, ki preverja ničelno domnevo, da so vsi regresijski koeficienti v modelu enaki nič.

8.1 Turistično povpraševanje Avstrijcev po Sloveniji v obdobju 1981-2004

Model turističnega povpraševanja avstrijskih turistov po Sloveniji ima sledečo obliko:

$$\ln \frac{STN_{At}}{PREB_{At}} = a + b_1 \ln \frac{BDP_{At}}{PREB_{At}} + b_2 \ln C_{At} + b_3 DVI + b_4 t + b_5 \ln \left(\frac{STN_{A(t-1)}}{PREB_{A(t-1)}} \right) \quad (5)$$

kjer je:

STN_{At} – število nočitev turistov iz Avstrije v Sloveniji v letu t ;

$PREB_{At}$ – število prebivalcev v Avstriji v letu t ;

BDP_{At} – bruto domači proizvod (v stalnih cenah iz leta 1995) v Avstriji v letu t ;

C_{At} – cene turističnih storitev v Sloveniji za turiste iz Avstrije (indeks cen s stalno osnovo iz leta 1995);

DVI – spremenljivka, ki pojasnjuje vpliv vojne v Sloveniji leta 1991;

t – časovna spremenljivka ($t_{1981}=1, t_{1982}=2, \dots, t_{2004}=24$);

$STN_{A(t-1)}$ – število nočitev turistov iz Avstrije v Sloveniji v letu $t-1$;

$PREB_{A(t-1)}$ – število prebivalcev v Avstriji v letu $t-1$.

V model turističnega povpraševanja Avstrijcev po Sloveniji so z uporabo metode forward vključene naslednje spremenljivke: spremenljivka, ki izraža vpliv vojne v Sloveniji, navade Avstrijcev, priljubljenost Slovenije kot turistične destinacije v očeh Avstrijcev ter spremenljivka, ki izraža vpliv cen turističnih proizvodov v Sloveniji.

Kot je razvidno iz tabele 2, znaša ocena determinacijskega koeficienta za Avstrijo 0,948, kar pomeni, da je 94,8 odstotkov variance logaritmov števila nočitev avstrijskih gostov na prebivalca pojasnjeno z vplivom vseh v model vključenih spremenljivk. Na podlagi vrednosti F-testa lahko pri zamerljivi stopnji značilnosti zavrnamo ničelno domnevo, da so vsi regresijski koeficienti enaki nič.

Vrednost koeficienta cenovne elastičnosti znaša -0,320, kar pomeni, da se turistično povpraševanje Avstrijcev po Sloveniji zmanjša za 0,320 odstotka, če se cene turističnih proizvodov v Sloveniji povišajo za en odstotek. Turistično povpraševanje Avstrijcev po Sloveniji je torej cenovno neelastično, saj koeficient cenovne elastičnosti zavzema vrednost med 0 in 1.

Tabela 2: Ocenjeni regresijski model turističnega povpraševanja Avstrijcev po Sloveniji za razdobje od leta 1981 do leta 2004

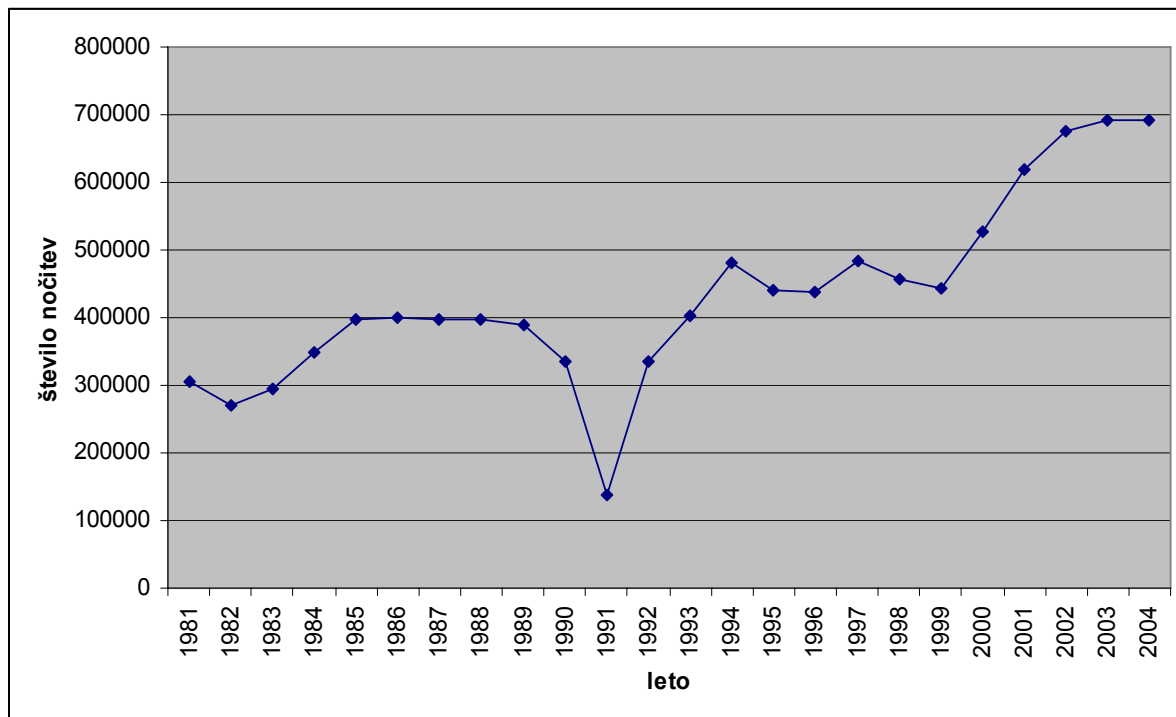
Spremenljivka	Ocena regresijskega koeficienta	Vrednost t-testa	Točna stopnja značilnosti
Konstanta	-0,392	-1,715	0,103
$\ln C_{At}$ (Cene turističnih proizvodov v Sloveniji)	-0,320	-2,903	0,009
DVI (Vpliv vojne v Sloveniji)	-0,460	-12,375	0,000
t (Priljubljenost)	0,013	6,768	0,000
$\ln \left(\frac{STN_{A(t-1)}}{PREB_{A(t-1)}} \right)$ (Navade)	0,323	4,563	0,000
n = 24	$R^2 = 0,948$	F = 85,921	P(F = 85,921) = 0,000

Vir: Lastni izračuni.

Zaradi vojne v Sloveniji leta 1991 je število nočitev avstrijskih gostov pri nas drastično padlo, kar nazorno prikazuje tudi slika 2. Z namenom ugotavljanja vpliva vojne v Sloveniji na turistično povpraševanje Avstrijcev po naši državi, je v model vključena nepravna spremenljivka. Da bi dobili vsebinsko razlago regresijskih koeficientov nepravih spremenljivk, moramo njihovo vrednost najprej antilogaritmirati, jo pomnožiti s sto, na koncu pa jo še odšteti od sto (Gujarati, 2003, str. 321). Rezultat preračunavanja ocene regresijskega koeficienta za vojno v Sloveniji je tako -36,87, kar nam pove, da je bilo število nočitev Avstrijcev na prebivalca leta 1991 manjše za 36,87 odstotkov v primerjavi s povprečjem let, ko vojne ni bilo, ob predpostavki, da je bil vpliv ostalih dejavnikov na odvisno spremenljivko v celotnem proučevanem obdobju enak.

V model vključena časovna spremenljivka (t) nam pove, za koliko se v povprečju spremeni turistično povpraševanje Avstrijcev na posamezno leto ob predpostavki, da ostale v model vključene spremenljivke ostanejo nespremenjene. Z antilogaritmiranjem ocenjene vrednosti regresijskega koeficienta za časovno spremenljivko po enakem postopku kot za nepravno spremenljivko dobimo vrednost 1,31. Izračunana vrednost nam pove, da se je število nočitev Avstrijcev na prebivalca v proučevanem obdobju v Sloveniji povečevalo v povprečju za 1,31 odstotka na leto. Naraščanje števila nočitev Avstrijcev na prebivalca je avtonomno in je rezultat delovanja tistih dejavnikov, ki niso eksplicitno vključeni v model (modne muhe, spremembe v okusih,...).

Slika 2: Število nočitev avstrijskih turistov v Sloveniji v letih od 1981 do 2004

Vir: Statistični letopisi Republike Slovenije 1985, 1990, 1995, 2000, 2005.

Vpliv navad na turistično povpraševanje v modelu izraža za eno leto odložena odvisna spremenljivka. Ocenjena vrednost regresijskega koeficienta za odloženo spremenljivko znaša 0,323, kar pomeni, da se je število nočitev Avstrijcev na prebivalca v danem letu povečalo v povprečju za 0,323 odstotka, če se je v preteklem letu število nočitev avstrijskih gostov na prebivalca v Sloveniji povečalo za en odstotek, ostale spremenljivke pa so ostale nespremenjene.

V model turističnega povpraševanja Avstrijcev po Sloveniji ni bila vključena spremenljivka, ki odraža vpliv dohodka. To pomeni, da ocenjena vrednost regresijskega koeficienta za dohodek ni izpolnjevala kriterija statistične značilnosti. Na podlagi tega lahko sklepamo, da dohodek Avstrijcev ni vplival na njihovo turistično povpraševanje po Sloveniji.

8.2 Turistično povpraševanje Italijanov po Sloveniji v obdobju 1981-2004

Turistično povpraševanje Italijanov po Sloveniji je bilo proučevano s pomočjo naslednjega modela:

$$\ln \frac{STN_t}{PREB_t} = a + b_1 \ln \frac{BDP_t}{PREB_t} + b_2 \ln C_t + b_3 DV1 + b_4 t + b_5 \ln \left(\frac{STN_{I(t-1)}}{PREB_{I(t-1)}} \right) \quad (6)$$

kjer je:

STN_{It} – število nočitev turistov iz Italije v Sloveniji v letu t ;

$PREB_{It}$ – število prebivalcev v Italiji v letu t ;

BDP_{It} – bruto domači proizvod (v stalnih cenah iz leta 1995) v Italiji v letu t ;

C_{It} – cene turističnih storitev v Sloveniji za turiste iz Italije v letu t (indeks cen s stalno osnovo iz leta 1995);

DVI – spremenljivka, ki pojasnjuje vpliv vojne v Sloveniji leta 1991;

t – časovna spremenljivka ($t_{1981}=1, t_{1982}=2, \dots, t_{2004}=24$);

$STN_{I(t-1)}$ – število nočitev turistov iz Italije v Sloveniji v letu $t-1$;

$PREB_{I(t-1)}$ – število prebivalcev v Italiji v letu $t-1$.

Pri modelu turističnega povpraševanja Italijanov po Sloveniji v obravnavanem obdobju so imele statistični vpliv naslednje spremenljivke: dohodek Italijanov, vojna v Sloveniji, navade italijanskih turistov ter cene turističnih proizvodov v Sloveniji.

Vrednost ocene determinacijskega koeficienta za omenjeni model je visoka in znaša 0,926, kar kaže na veliko odvisnost med odvisno in pojasnjevalnimi spremenljivkami. Ustreznost modela je potrjena tudi z velikim številom vključenih spremenljivk v model, saj je iz njega izločena samo časovna spremenljivka.

Tabela 3: Ocenjeni regresijski model turističnega povpraševanja Italijanov po Sloveniji za razdobje od leta 1981 do leta 2004

Spremenljivka	Ocena regresijskega koeficienta	Vrednost t-testa	Točna stopnja značilnosti
Konstanta	-8,010	-5,180	0,000
$\ln\left(\frac{BDP_{It}}{PREB_{It}}\right)$ (Dohodek)	1,883	5,338	0,000
$\ln C_{It}$ (Cene turističnih proizvodov v Sloveniji)	-0,460	-4,356	0,000
DVI (Vpliv vojne v Sloveniji)	-0,448	-8,845	0,000
$\ln\left(\frac{STN_{I(t-1)}}{PREB_{I(t-1)}}\right)$ (Navade)	0,527	4,610	0,000
n = 24	$R^2 = 0,926$	F = 59,039	P(F = 59,039) = 0,000

Vir: Lastni izračuni.

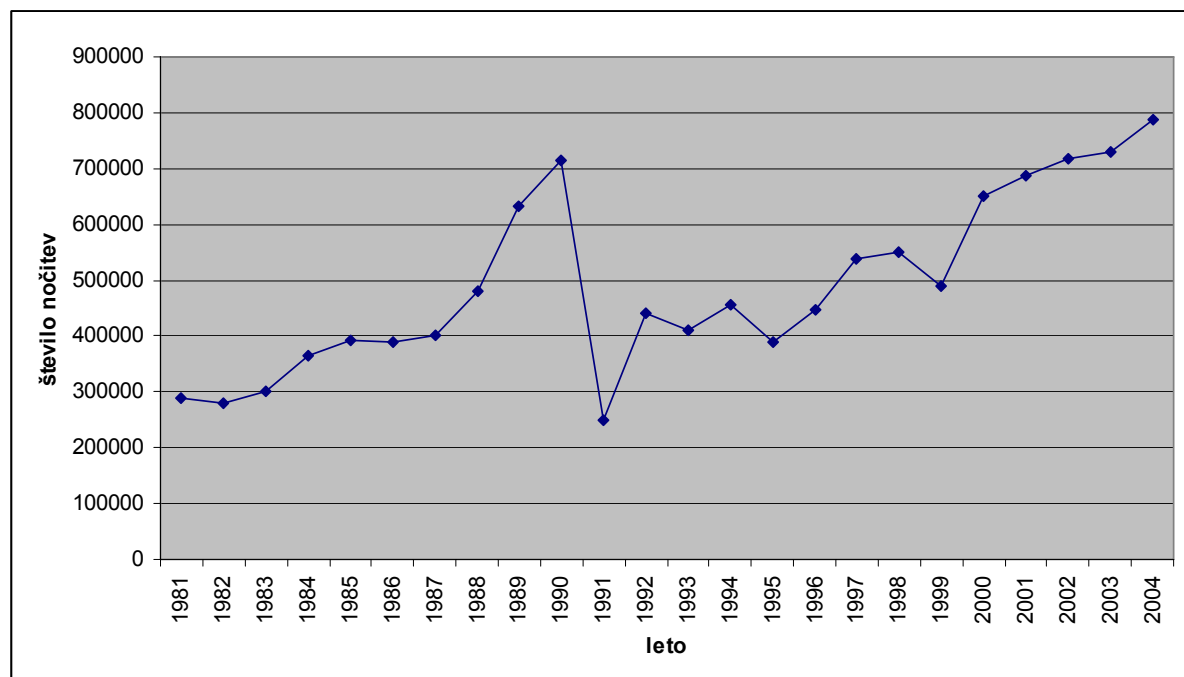
Vrednost dohodkovne elastičnosti znaša 1,883, kar pomeni, da se je turistično povpraševanje Italijanov po Sloveniji v obdobju od leta 1981 do leta 2004 v povprečju povečalo za 1,883 odstotkov, če se je bruto domači proizvod na prebivalca v Italiji povečal za en odstotek, vendar le ob predpostavki, da se ostale v model vključene spremenljivke ne spremenijo. Glede na vrednost koeficienta dohodkovne elastičnosti lahko trdimo, da Italijanom glede na Badouinovo klasifikacijo dobrin počitnice v Sloveniji predstavljajo komfortno dobrino.

Vrednost koeficienta cenovne elastičnosti, ki je -0,460, kaže na to, da se je turistično povpraševanje Italijanov po Sloveniji v obravnavanem obdobju zmanjšalo v povprečju za 0,460 odstotkov, če so se cene turističnih proizvodov v Sloveniji povečale za en odstotek ob nespremenjenih ostalih neodvisnih spremenljivkah.

Posledica vojne v Sloveniji leta 1991 je bilo manjše turistično povpraševanje italijanskih turistov po naši državi, ki je omenjenega leta manjše kar za 36,11 odstotkov v primerjavi s povprečjem ostalih let znotraj obravnavanega obdobja.

Italijani so bili leta 2004 po številu nočitev tujih turistov v Sloveniji z 786.500 nočitvami na prvem mestu (Statistični letopis Republike Slovenije, 2005). Anketa tujih turistov v Sloveniji v poletni sezoni 2003 je pokazala, da je bila prvič v Sloveniji na počitnicah le četrtnina od vseh italijanskih gostov, kar priča o tem, da so Italijani vajeni dopustovati pri nas. Kar tri četrtine italijanskih turistov bi v Slovenijo na počitnice še prišlo, od tega 69% v isti kraj (Anketa tujih turistov v Republiki Sloveniji v poletni sezoni 2003, 2004).

Slika 3: Število nočitev italijanskih turistov v Sloveniji v letih od 1981 do 2004

Vir: Statistični letopisi Republike Slovenije 1985, 1990, 1995, 2000, 2005.

Ocenjena vrednost regresijskega koeficienta za odloženo spremenljivko, ki izraža vpliv navad italijanskih turistov, je 0,527, kar pove, da se je število nočitev Italijanov na prebivalca v obdobju 1981-2004 v Sloveniji v danem letu povečalo v povprečju za 0,527 odstotkov, če se je v preteklem letu število nočitev italijanskih gostov na prebivalca v Sloveniji povečalo za en odstotek, ob predpostavki, da so ostale spremenljivke ostale nespremenjene.

8.3 Turistično povpraševanje Nemcev po Sloveniji v obdobju 1981-2004

Oblika modela turističnega povpraševanja Nemcev po Sloveniji je:

$$\ln \frac{STN_{Nt}}{PREB_{Nt}} = a + b_1 \ln \frac{BDP_{Nt}}{PREB_{Nt}} + b_2 \ln C_{Nt} + b_3 DVI + b_4 t + b_5 \ln \left(\frac{STN_{N(t-1)}}{PREB_{N(t-1)}} \right) \quad (7)$$

kjer je:

STN_{Nt} – število nočitev turistov iz Nemčije v Sloveniji v letu t ;

$PREB_{Nt}$ – število prebivalcev v Nemčije v letu t ;

BDP_{Nt} – bruto domači proizvod (v stalnih cenah iz leta 1995) v Nemčiji v letu t ;

C_{Nt} – cene turističnih storitev v Sloveniji za turiste iz Nemčije v letu t (indeks cen s stalno osnovo iz leta 1995);

DVI – spremenljivka, ki pojasnjuje vpliv vojne v Sloveniji ter drugod po Balkanu v letih od 1991 do 1993;

t – časovna spremenljivka ($t_{1981}=1, t_{1982}=2, \dots, t_{2004}=24$);

$STN_{N(t-1)}$ – število nočitev turistov iz Nemčije v Sloveniji v letu $t-1$;

$PREB_{N(t-1)}$ – število prebivalcev v Nemčiji v letu $t-1$.

V model turističnega povpraševanja Nemcev po Sloveniji sta vključeni spremenljivki, ki izražata vpliv vojne v Sloveniji in njeni bližini ter cen turističnih proizvodov v Sloveniji. To pomeni, da v model niso bili vključeni dohodek Nemcev, njihove navade in priljubljenost Slovenije kot turistične destinacije. Tako je mogoče trditi, da omenjene spremenljivke nimajo dovolj velikega vpliva na turistično povpraševanje nemških turistov po Sloveniji, saj se njihovi regresijski koeficienti niso izkazali za statistično značilne.

Ocena determinacijskega koeficienta znaša 0,830 in pomeni, da je 83 odstotkov variance logaritmov števila nočitev nemških gostov na prebivalca pojasnjeno z vplivom vojne v Sloveniji in njeni bližini ter logaritmom cen turističnih proizvodov v Sloveniji.

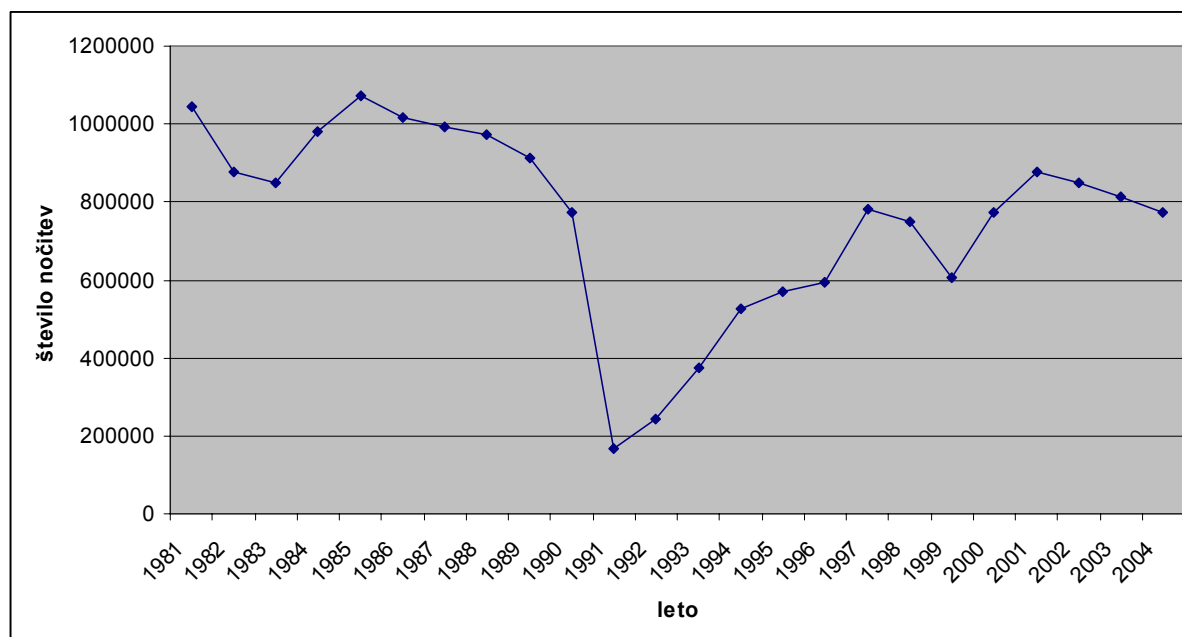
Tabela 4: Ocenjeni regresijski model turističnega povpraševanja Nemcev po Sloveniji za razdobje od leta 1981 do leta 2004

Spremenljivka	Ocena regresijskega koeficienta	Vrednost t-testa	Točna stopnja značilnosti
Konstanta	-0,948	-3,143	0,005
$\ln C_{Nt}$ (Cene turističnih proizvodov v Sloveniji)	-0,546	-3,466	0,002
DVI (Vpliv vojne v Sloveniji in njeni bližini)	-0,547	-9,893	0,000
n = 24	$R^2 = 0,830$	F = 51,378	P(F = 51,378) = 0,000

Vir: Lastni izračuni.

Število nočitev nemških turistov pri nas se je leta 1991 zaradi vojne močno zmanjšalo in je ostalo na nizki ravni tudi v nekaj naslednjih letih. To pomeni, da so se Nemci, kljub končani vojni v Sloveniji, še počutili ogrožene in se zato niso odločali za počitnice pri nas. Njihovo ogroženost si je mogoče razlagati z nevednostjo končanja vojne v Sloveniji oziroma z bližino vojne, ki je po letu 1991 divjala na Hrvaškem in v Bosni in Hercegovini. Zelo visok parcialni koeficient (-0,907) potrjuje, da obstaja močna in negativna povezava med turističnim povpraševanjem Nemcev po Sloveniji ter vojno v Sloveniji in njeni bližini. V letih od 1991 do vključno 1993 je turistično povpraševanje nemških turistov po Sloveniji v povprečju kar za 42,13 odstotka nižje kot v času, ko vojne razmere niso vplivale na število nočitev Nemcev v Sloveniji.

Slika 4: Število nočitev nemških turistov v Sloveniji v letih od 1981 do 2004

Vir: Statistični letopisi Republike Slovenije 1985, 1990, 1995, 2000, 2005.

Vrednost koeficienta cenovne elastičnosti je -0,546, kar pomeni, da se je v letih od 1981 do 2004 turistično povpraševanje Nemcev po Sloveniji v povprečju zmanjšalo za 0,546 odstotkov, če so se cene turističnih proizvodov povečale za en odstotek ob nespremenjenih ostalih neodvisnih spremenljivkah.

8.4 Turistično povpraševanje Britancev po Sloveniji v obdobju 1981-2004

Oblika modela, s katerim je bilo proučevano povpraševanje Britancev po Sloveniji, je:

$$\ln \frac{STN_{VBt}}{PREB_{VBt}} = a + b_1 \ln \frac{BDP_{VBt}}{PREB_{VBt}} + b_2 \ln C_{VBt} + b_3 DV1 + b_4 DV2 + b_5 t + b_6 \ln \left(\frac{STN_{VB(t-1)}}{PREB_{VB(t-1)}} \right) \quad (8)$$

kjer je:

STN_{VBt} – število nočitev turistov iz Velike Britanije v Sloveniji v letu t ;

$PREB_{VBt}$ – število prebivalcev v Veliki Britaniji v letu t ;

BDP_{VBt} – bruto domači proizvod (v stalnih cenah iz leta 1995) v Veliki Britaniji v letu t ;

C_{VBt} – cene turističnih storitev v Sloveniji za turiste iz Velike Britanije v letu t ;

$DV1$ – spremenljivka, ki pojasnjuje vpliv vojne v Sloveniji ter drugod po Balkanu v letih od 1991 do 1999;

$DV2$ – spremenljivka, ki pojasnjuje vpliv nizkocenovnega letalskega prevoznika Easyjet v letu 2004;

t – časovna spremenljivka ($t_{1981}=1, t_{1982}=2, \dots, t_{2004}=24$);

$STN_{VB(t-1)}$ – število nočitev turistov iz Velike Britanije v Sloveniji v letu $t-1$;

$PREB_{VB(t-1)}$ – število prebivalcev v Veliki Britaniji v letu $t-1$.

Model turističnega povpraševanja Britancev po Sloveniji slabše ponazarja povezanost med odvisno in pojasnjevalnimi spremenljivkami, saj sta kriterij statistične značilnosti izpolnila le dva regresijska koeficienta. To sta regresijska koeficienta, ki kažeta vpliv vojne v Sloveniji in njeni bližini ter navade Britancev.

Vrednost ocenjenega determinacijskega koeficienta nam pove, da lahko s spremembami obeh v model vključenih pojasnjevalnih spremenljivk pojasnimo 84,3 odstotkov sprememb v turističnem povpraševanju Britancev po Sloveniji.

V devetdesetih letih prejšnjega stoletja se je zaradi nestabilnih političnih razmer v Sloveniji in predvsem v njeni bližini zmanjšalo število turistov iz Velike Britanije. To dokazuje tudi regresijski koeficient za nepravo spremenljivko, ki kaže na negativen vpliv vojne v Sloveniji in njeni bližini na turistično potrošnjo. Izračuni so pokazali, da se je turistično povpraševanje

Britancev po Sloveniji v letih od 1991 do 1999 v povprečju zmanjšalo za 25,77 odstotkov v primerjavi s povprečjem ostalih let znotraj obravnavanega obdobja.

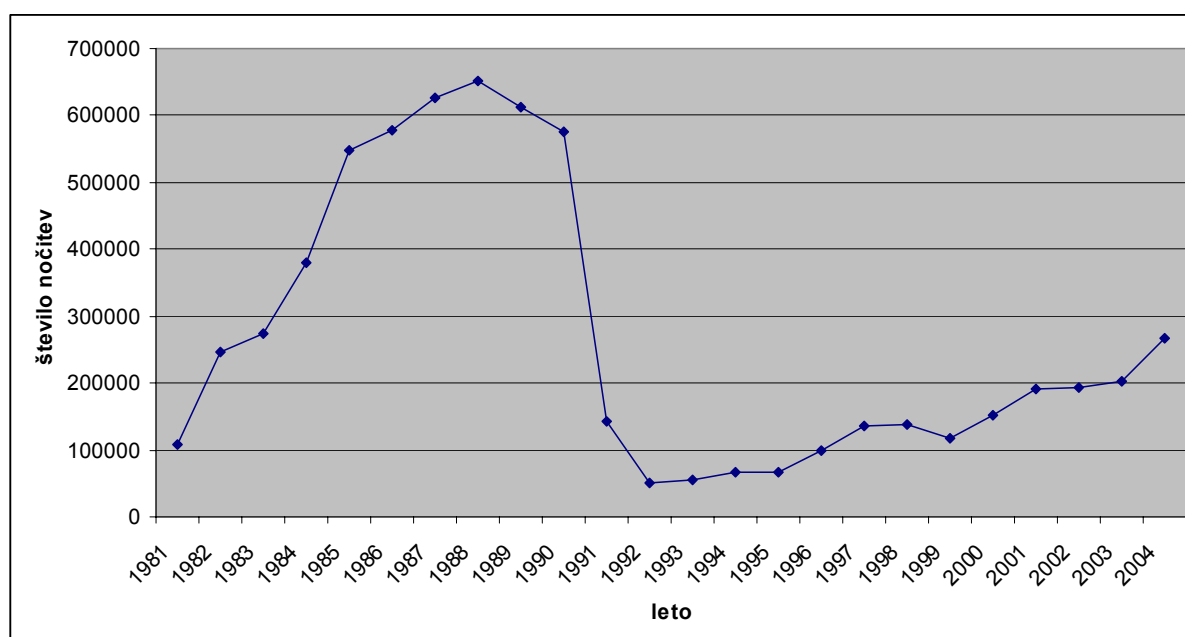
Tabela 5: Ocenjeni regresijski model turističnega povpraševanja Britancev po Sloveniji za razdobje od leta 1981 do leta 2004

Spremenljivka	Ocena regresijskega koeficienta	Vrednost t-testa	Točna stopnja značilnosti
Konstanta	-0,819	-3,310	0,003
<i>DVI</i> (Vpliv vojne v Sloveniji in njeni bližini)	-0,298	-3,885	0,001
$\ln\left(\frac{STN_{VB(t-1)}}{PREB_{VB(t-1)}}\right)$ (Navade)	0,620	5,873	0,000
n = 24	R ² = 0,843	F = 56,313	P(F = 56,313) = 0,000

Vir: Lastni izračuni.

Vrednost koeficienta za eno leto odložene odvisne spremenljivke kaže na to, da so imele navade Britancev v obravnavanem obdobju znaten vpliv na turistično povpraševanje po Sloveniji. Število nočitev Britancev na prebivalca se je namreč v danem letu v povprečju povečalo za 0,62 odstotka, če se je v preteklem letu v Sloveniji število nočitev Britancev na prebivalca povečalo za en odstotek, ostale spremenljivke pa so ostale nespremenjene.

Slika 5: Število nočitev britanskih turistov v Sloveniji v letih od 1981 do 2004

Vir: Statistični letopisi Republike Slovenije 1985, 1990, 1995, 2000, 2005.

V modelu so nastopale tudi spremenljivke, ki so izražale vpliv dohodka Britancev, cen turističnih proizvodov v Sloveniji, nizkocenovnega letalskega prevoznika Easyjet ter priljubljenosti Slovenije kot turistične destinacije. Ker z metodo forward v model niso bile vključene, je mogoče sklepati, da niso imele dovolj velikega vpliva na turistično povpraševanje Britancev po Sloveniji.

8.5 Turistično povpraševanje turistov iz izbranih držav po Sloveniji v obdobju 1981-2004

Modeli turističnega povpraševanja turistov iz izbranih držav po Sloveniji dosegajo vrednost ocenjenega determinacijskega koeficienta od 0,830 do 0,948, kar pomeni, da so modeli primerni in kažejo na velik vpliv pojasnjevalnih na odvisno spremenljivko. Za najboljša modela sta se izkazala modela turističnega povpraševanja Avstrijcev in Italijanov, saj imata največjo vrednost determinacijskega koeficienta, poleg tega pa tudi največje število statistično značilnih regresijskih koeficientov.

Prisotnost multikolinearnosti v modelih sem ugotavljala s pomočjo variančnega inflacijskega faktorja (VIF). Večja kot je vrednost variančnega inflacijskega faktorja, večja je povezanost med neodvisnimi spremenljivkami in s tem večji problem multikolinearnosti. Kadar je VIF večji od 10, je potrebno ukrepanje, saj ocenjeni model v takšnem modelu ne daje zanesljivih rezultatov (Gujarati, 2003, str. 362-363). Ker se vrednost VIF v modelih turističnega povpraševanja tujih turistov iz izbranih držav po Sloveniji giblje med vrednostmi 1,017 in 4,725 (priloge 11, 12, 13 in 14), je verjetnost za prisotnost multikolinearnosti v modelih majhna.

Tabela 6: Statistično značilni regresijski koeficienti modelov turističnega povpraševanja turistov iz izbranih držav po Sloveniji za obdobje od leta 1981 do leta 2004

Država	Avstrija	Italija	Nemčija	Velika Britanija
Dejavniki				
Dohodek	-	1,883	-	-
Cene turističnih proizvodov v Sloveniji	-0,320	-0,460	-0,546	-
Vojna v Sloveniji in njeni bližini	-0,460	-0,448	-0,547	-0,298
Priljubljenost	0,013	-	-	-
Navade	0,323	0,527	-	0,620
Easyjet	x*	x*	x*	-

*dejavnik v modelu turističnega povpraševanja ni prisoten

Vir: Lastni izračuni.

Regresijski koeficient, ki izraža vpliv dohodka turistov iz obravnavanih emitivnih držav, se je izkazal za statistično značilnega samo pri italijanskem modelu turističnega povpraševanja. Tako lahko zaključimo, da glede na podatke ni možno sklepati z dovolj nizko stopnjo značilnosti, da bi dohodek turistov iz preostalih obravnavanih držav vplival na njihovo turistično povpraševanje po Sloveniji. Glede na vrednost koeficienta dohodkovne elastičnosti pri italijanskem modelu gre za dohodkovno elastično povpraševanje, saj se turistično povpraševanje Italijanov po Sloveniji, ob ostalih nespremenjenih spremenljivkah, povprečno poveča za več (1,883 odstotka) kot se poveča njihov dohodek (1 odstotek). Počitnice Italijanov v Sloveniji se po Badouinovi klasifikaciji dobrin uvrščajo med komfortne dobrine. Višji koeficient dohodkovne elastičnosti je lahko posledica različne gospodarske razvitosti Italije in s tem neenakomerne porazdelitve dohodka med bogatim severom in revnejšim jugom države. Turistična potrošnja se z rastjo gospodarske razvitosti povečuje, vendar se s povečanjem dohodka hitreje povečuje turistična potrošnja revnejših ljudi.

Regresijski koeficient za cene turističnih proizvodov v Sloveniji nastopa v vseh modelih turističnega povpraševanja, razen v britanskem. Tako se je izkazalo, da imajo cene, razen za Britance, v turistični destinaciji znaten vpliv na turistično povpraševanje turistov iz izbranih emitivnih držav. Koeficienti cenovne elastičnosti so pri vseh modelih negativni in kažejo na to, da se turistično povpraševanje turistov iz izbranih držav v povprečju zmanjša za manj kot se povečajo cene turističnih proizvodov v Sloveniji. Najbolj se na spremembo cen turističnih proizvodov v Sloveniji odzove turistično povpraševanje Nemcev, ki se v povprečju zmanjša za 0,546 odstotka, če se cene v Sloveniji povišajo za 1 odstotek. Najmanj je na cene turističnih proizvodov v Sloveniji občutljivo turistično povpraševanje Avstrijcev, saj se, ob spremembi cen v Sloveniji za 1 odstotek, spremeni za 0,32 odstotkov.

Vojna v Sloveniji in tudi drugod po Balkanu je močno vplivala na število nočitev tujih turistov pri nas. To so pokazali tudi modeli turističnega povpraševanja turistov iz izbranih držav po Sloveniji, saj se je prav v vseh modelih slamnata spremenljivka, ki izraža vpliv vojne v Sloveniji in njeni bližini, izkazala za statistično značilno. Medtem ko se je število nočitev Avstrijcev in Italijanov v Sloveniji drastično zmanjšalo le v času vojne leta 1991, je mogoče opaziti majhno število nočitev Nemcev in Britancev tudi v nekaj naslednjih letih. To je mogoče pojasniti z nepoznavanjem dejanskih razmer v Sloveniji po letu 1991, saj je predvsem Velika Britanija geografsko precej oddaljena od nas. Možno je tudi, da so se Nemci in Britanci, kljub končanju vojne v Sloveniji, pri nas še vedno počutili ogrožene zaradi vojne v njeni neposredni bližini, to je na Hrvaškem ter Bosni in Hercegovini. Tako se je v Sloveniji število nočitev Avstrijcev in Italijanov na prebivalca v letu 1991 zmanjšalo za 36,87 oziroma 36,11 odstotkov glede na povprečje preostalih let. Število nočitev nemških turistov na prebivalca v letih od 1991 do 1993 je bilo v povprečju manjše za 42,13 odstotkov, medtem ko je turistično povpraševanje Britancev po Sloveniji v letih od 1991 do 1999 zaradi vojne v Sloveniji in na Balkanu v povprečju manjše za 25,77 odstotkov.

Časovna spremenljivka, ki izraža priljubljenost Slovenije kot turistične destinacije, nastopa samo v avstrijskem modelu in kaže na 1,31-odstotno letno naraščanje turističnega povpraševanja Avstrijcev po Sloveniji ter je rezultat modnih muh in sprememb v okusih potrošnikov. Regresijski koeficienti za priljubljenost Slovenije v ostalih modelih niso statistično značilni in imajo v primeru Nemčije pozitiven, v primeru Italije in Velike Britanije pa negativen predznak. To pomeni, da Slovenija pri turistih iz Nemčije v obdobju do leta 1981 do leta 2004 beleži tendenco naraščanja priljubljenosti, medtem ko pri Italijanih in Britancih priljubljenost Slovenije kot turistične destinacije v omenjenem obdobju pada, vendar, kot že rečeno, ta trend ni statistično značilen.

Pomembno vlogo pri turističnem povpraševanju po Sloveniji imajo tudi navade turistov iz obravnavanih držav. Regresijski koeficient, ki izraža vpliv navad turistov, ni vključen samo v nemškem modelu. To kaže na to, da so turisti s turistično ponudbo pri nas zadovoljni in se, na podlagi izkušenj, radi vračajo v že obiskane kraje. Rezultati so pokazali, da če se je v preteklem letu turistično povpraševanje turistov iz izbranih držav po Sloveniji povečalo za en odstotek, se je v danem letu najbolj povečalo turistično povpraševanje Britancev, in sicer za 0,62 odstotka. Z 0,527 odstotki sledi turistično povpraševanje Italijanov, najmanj pa se poveča turistično povpraševanje Avstrijcev, in sicer za 0,323 odstotkov, vse ob predpostavki, da se druge spremenljivke, ki so vključene v model, ne spremenijo.

V modelu turističnega povpraševanja Britancev po Sloveniji je nastopala dodatna nepravna spremenljivka, ki je odražala vpliv nizkocenovnega letalskega prevoznika Easyjet. Ker regresijski koeficient za omenjeno nepravo spremenljivko ni izpolnjeval kriterija statistične značilnosti, le-ta ni bila vključena v model. Tako na podlagi modela ni mogoče dokazati, da je imel nizkocenovni letalski prevoznik Easyjet v letu 2004, ko je uvedel letalsko povezavo med Londonom in Ljubljano, vpliv na turistično povpraševanje Britancev po Sloveniji.

9 SKLEP

Turizem je bil v preteklosti domena bogatih in privilegiranih posameznikov, ki so pripadali višjim družbenim slojem. V zadnjih nekaj desetletjih se je, tudi s pomočjo gospodarskega razvoja, dohodek enakomerneje porazdelil med ljudi, s tem pa so potovanja postala dostopnejša širši populaciji. Danes je turizem najhitreje rastoča gospodarska panoga na svetu, ki bo tudi v prihodnje pridobivala na pomenu.

V diplomskem delu sem s pomočjo kvantitativnega modela proučevala vpliv različnih dejavnikov tujih turistov iz izbranih držav na turistično povpraševanje po Sloveniji v letih od 1981 do 2004. V regresijski analizi so bile obravnavane tiste štiri države, ki so leta 2004 beležile v Sloveniji največje število nočitev. Ta kriterij so izpolnile Avstrija, Italija, Nemčija

in Velika Britanija. Omenjene države spadajo med največje evropske emitivne države in predstavljajo v obdobju od leta 1981 do leta 2004 47,33 odstotni delež vseh nočitev pri nas.

Rezultati so pokazali, da dohodek turistov, ki sicer velja za enega najpomembnejših dejavnikov turističnega povpraševanja, ni bistveno vplival na število nočitev v Sloveniji, saj se je regresijski koeficient bruto domačega proizvoda na prebivalca izkazal za statistično značilnega le v italijanskem modelu. Na podlagi izračunanega koeficienta dohodkovne elastičnosti lahko trdimo, da predstavljajo za Italijane počitnice v Sloveniji komfortno dobrino.

Cene turističnih proizvodov v Sloveniji so v obravnavanem obdobju oblikovale turistično povpraševanje Avstrijcev, Italijanov in Nemcev. V vseh treh primerih je povpraševanje cenovno nizko elastično, saj se vrednost koeficienta cenovne elastičnosti nahaja med 0 in 1.

Največji vpliv na turistično povpraševanje po Sloveniji je imela desetdnevna osamosvojitvena vojna pri nas, v primerih bolj oddaljenih držav, kot sta Velika Britanija in Nemčija, pa so bistveno vplivali na število nočitev tudi spopadi na Hrvaškem ter Bosni in Hercegovini. To dokazujejo negativni regresijski koeficienti pri vseh modelih, ki kažejo v času vojne na drastičen padec števila nočitev v Sloveniji na prebivalca iz emitivne države. Tako je bilo turistično povpraševanje Avstrijcev in Italijanov leta 1991 v primerjavi z ostalimi leti znotraj obravnavanega obdobja manjše za 36,87 oziroma 36,11 odstotkov. Med leti od 1991 do 1993 je bilo pri nas zabeleženih tudi za 42,13 odstotkov manj Nemcev, medtem ko je bilo v obdobju od 1991 do 1999 število nočitev na prebivalca iz Velike Britanije manjše za 25,77 odstotkov.

Izkazalo se je, da so navade tujcev velikega pomena za turistično povpraševanje po Sloveniji. Spremenljivka z enoletnim časovnim odlogom je bila prisotna v vseh modelih turističnega povpraševanja, razen v nemškem. To kaže na to, da so Avstrijci, Italijani in Britanci zadovoljni s turistično ponudbo v Sloveniji in pri nas počitnikujejo zaradi pozitivnih lastnih preteklih izkušenj ali na priporočilo svojih znancev in prijateljev, ki so se že spoznali z lepotami naše države.

Modeli turističnega povpraševanja bi lahko prikazovali še realnejšo sliko, če bi vključevali nekatere dodatne dejavnike. Prav gotovo na turistično povpraševanje bistveno vpliva tudi prosti čas, kateremu sem se, zaradi njegove težke izmerljivosti, izognila.

LITERATURA

1. Antonić Blaž: Izbrani dejavniki povpraševanja tujih turistov po Sloveniji. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2005. 36 str.
2. Berčič Mojca: Analiza dejavnikov turističnega povpraševanja tujcev po Sloveniji. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2004. 37 str.
3. Bonin Matej: Dejavniki turističnega povpraševanja v gospodarsko najbolj razvitih državah EU. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2004. 45 str.
4. Bull Adrian: The economics of travel and Tourism. Melbourne : Pitman Publishing, 1993. 246 str.
5. Bunc Mirko: Tržna ekonomika in marketing turizma. Ljubljana : DZS, 1974. 231 str.
6. Cicvarić Ante: Ekonomika turizma. Zagreb : »Zagreb« poduzeće za grafičku djelatnost, Samobor, 1990. 484 str.
7. Cooper Chris, Fletcher John: Tourism – Principles and Practice. London : Pitman Publishing, 1993. 290 str.
8. Gujarati N. Damodar: Basic Econometrics. 2. izdaja. New York : McGraw-Hill Book Company, 1988. 705 str.
9. Gujarati N. Damodar: Basic Econometrics. 4. izdaja. Boston : McGraw-Hill Book Company, 2003. 1002 str.
10. Hrovatin Nevenka: Ocenjevanje funkcije povpraševanja. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1994. 86 str.
11. Klun Nevenka: Izbrani dejavniki povpraševanja tujih turistov po Sloveniji. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2001. 44 str.
12. Košmelj Blaženka: Analiza odvisnosti za vzorčne podatke. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1996. 136 str.
13. Košmelj Blaženka, Rovan Jože: Statistično sklepanje. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2003. 312 str.
14. Kovač Bogomir: Strategija slovenskega turizma 2002-2006. Ljubljana : Ministrstvo za gospodarstvo, 2002. 95 str.
15. Mihalič Tanja: Ekonomija okolja v turizmu. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1995. 217 str.
16. Mihalič Tanja, Planina Janez: Ekonomika turizma. Ljubljana : Ekonomska Fakulteta, 2002. 281 str.
17. Pfajfar Lovrenc: Ekonometrija. Zapiski predavanj. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1998. 118 str.
18. Pfajfar Lovrenc: Ekonometrija na prosojnicah. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1999. 281 str.
19. Planina Janez: Uvod v turizem. 2. izdaja. Portorož : Visoka šola za hotelirstvo in turizem, 1996. 188 str.
20. Prašnikar Janez, Domadenik Polona: Mikroekonomija. Ljubljana : GV Založba, 2005. 372 str.
21. Rogelj Roman: Statistika 2. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2002. 267 str.

22. Rovan Jože, Turk Tomaž: Analiza podatkov s SPSS za Windows. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2001. 312 str.
23. Šifrer Helena: Dejavniki turističnega povpraševanja v državah EU z najnižjim bruto domačim proizvodom na prebivalca. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2004. 42 str.
24. Unković Slobodan: Ekonomika turizma. Beograd : Ekonomski fakultet, 1974. 328 str.
25. Uran Maja, Ovsenik Rok: Razvojni načrt in usmeritve slovenskega turizma 2007-2011 (predlog).
[URL:http://www.turistica.si/razvojinacrtSLOturizma0711/index.php?module=dokuments&JAS_DocumentManager_op=downloadFile&JAS_File_id=3], 1.6.2006
26. Vukonić Boris: Turizam u vihoru rata. Zagreb : EP 94 – Agencija za marketing »VJESTNIK«, 1993. 183 str.
27. Witt Stephen F., Witt Cristine A.: Modeling and forecasting demand in tourism. London : Academic Press, 1992. 195 str.
28. Witt Stephen F., Witt Christine A.: Demand elasticities. Moutinho Luiz, ed. Tourism marketing and management handbook. New York : Prentice Hall, 1994, str. 521-529

VIRI

1. Anketa tujih turistov v Republiki Sloveniji v poletni sezoni 2003. Ljubljana : Zavod Republike Slovenije za statistiko, 2004. 137 str.
2. Bilten Banke Slovenije. Ljubljana : Banka Slovenije, 14 (2005), 1, IV skl.
3. Devizni tečaji 1945-1993. Ljubljana : Banka Slovenije, 1993.
4. Consumer prices and costs. Euromonitor.
[URL: <http://www.euromonitor.com/womdas/default.asp>], 2006.
5. World Economic Outlook Database. International Monetary Fund.
[URL: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2005/01/data/dbginim.cfm>], april 2005.
6. Statistični letopis Republike Slovenije 1985. Ljubljana : Zavod Republike Slovenije za statistiko, 1985. 666 str.
7. Statistični letopis Republike Slovenije 1990. Ljubljana : Zavod Republike Slovenije za statistiko, 1990. 680 str.
8. Statistični letopis Republike Slovenije 1995. Ljubljana : Zavod Republike Slovenije za statistiko, 1995. 606 str.
9. Statistični letopis Republike Slovenije 2000. Ljubljana : Zavod Republike Slovenije za statistiko, 2000. 687 str.
10. Statistični letopis Republike Slovenije 2003. Ljubljana : Zavod republike Slovenije za statistiko, 2003. 667 str.
11. Statistični letopis Republike Slovenije 2005. Ljubljana : Zavod Republike Slovenije za statistiko, 2005. 618 str.

12. Tourism Highlights.
[URL: http://www.world-tourism.org/facts/eng/pdf/highlights/2005_eng_low.pdf],
2005.
13. Tourism 2020 Vision. World Tourism Organisation.
[URL: <http://www.world-tourism.org/facts/eng/vision.htm>], 2000.

PRILOGE

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Število nočitev tujih turistov iz proučevanih držav v Sloveniji v obdobju od leta 1980 do leta 2004.....	1
Priloga 2: Bruto domači proizvod za proučevane države v milijardah evrov (v milijardah GBP za Veliko Britanijo) v obdobju od leta 1981 do leta 2004 (v stalnih cenah iz leta 1995).....	2
Priloga 3: Bruto domači proizvod na prebivalca v milijardah evrov (v milijardah GBP za Veliko Britanijo) za proučevane države v obdobju od leta 1981 do leta 2004 (v stalnih cenah iz leta 1995).....	3
Priloga 4: Število prebivalcev v proučevanih državah v obdobju od leta 1980 do leta 2004...4	
Priloga 5: Število nočitev turistov iz proučevanih držav v Sloveniji na prebivalca iz države izvora turistov v obdobju od leta 1981 do leta 2004.....	5
Priloga 6: Neodvisna časovna spremenljivka z odlogom na prebivalca iz države izvora turistov, ki odraža vpliv navad turistov iz proučevanih držav na turistično povpraševanje po Sloveniji v obdobju od leta 1981 do leta 2004.....	6
Priloga 7: Povprečni letni menjalni tečaj slovenskega tolarja v primerjavi z nacionalnimi valutami proučevanih držav v letih od 1981 do 2004.....	7
Priloga 8: Indeks cen gostinskih in nastanitvenih storitev v Sloveniji v obdobju od leta 1981 do leta 2004 (s stalno osnovo v letu 1995).....	8
Priloga 9: Indeks cen življenjskih potrebščin v obravnavanih državah v obdobju od leta 1981 do leta 2004 (s stalno osnovo v letu 1995).....	9
Priloga 10: Cene turističnih proizvodov oziroma stroški bivanja turistov iz proučevanih držav v Sloveniji v obdobju od leta 1981 do leta 2004 (v stalnih cenah države izvora turistov iz leta 1995).....	10
Priloga 11: Rezultati obdelave podatkov s SPSS programom za Avstrijo.....	11
Priloga 12: Rezultati obdelave podatkov s SPSS programom za Italijo.....	13
Priloga 13: Rezultati obdelave podatkov s SPSS programom za Nemčijo.....	15
Priloga 14: Rezultati obdelave podatkov s SPSS programom za Veliko Britanijo.....	16

Priloga 1: Število nočitev tujih turistov iz proučevanih držav v Sloveniji v obdobju od leta 1980 do leta 2004

Leto	Avstrija	Italija	Nemčija	Velika Britanija
1980	295.000	289.500	1.007.400	145.000
1981	306.200	289.100	1.045.600	108.100
1982	271.600	279.600	878.100	246.500
1983	295.700	300.900	847.200	273.200
1984	349.200	364.200	981.500	379.200
1985	398.100	391.300	1.071.600	547.600
1986	399.700	389.400	1.015.600	578.200
1987	398.200	400.200	991.700	627.200
1988	397.100	481.600	972.500	651.300
1989	388.600	632.000	912.700	612.200
1990	334.000	713.800	774.400	575.100
1991	138.800	250.000	165.900	143.100
1992	334.700	440.800	243.000	49.800
1993	403.000	409.600	374.500	54.800
1994	480.500	454.600	525.100	65.900
1995	440.700	387.800	571.600	65.800
1996	438.200	446.000	595.500	98.800
1997	483.500	537.400	782.100	135.300
1998	457.700	550.300	747.700	138.100
1999	443.400	489.700	607.300	118.100
2000	527.000	650.600	772.800	152.500
2001	619.800	688.200	877.800	190.700
2002	677.000	718.400	848.400	194.000
2003	691.000	729.200	813.200	202.200
2004	691.600	786.500	771.700	267.100

Vir: Statistični letopisi Republike Slovenije, 1985, 1990, 1995, 2000, 2005.

Priloga 2: Bruto domači proizvod za proučevane države v milijardah evrov (v milijardah GBP za Veliko Britanijo) v obdobju od leta 1981 do leta 2004 (v stalnih cenah iz leta 1995)

Leto	Avstrija	Italija	Nemčija	Velika Britanija
1981	125,159	703,079	1.305,264	502,418
1982	127,547	701,869	1.292,986	512,025
1983	131,124	711,273	1.315,732	530,152
1984	131,559	730,894	1.352,757	543,780
1985	134,510	752,636	1.380,219	563,153
1986	137,658	771,648	1.412,593	585,414
1987	139,971	794,678	1.433,464	612,080
1988	142,594	826,059	1.486,837	642,441
1989	148,651	849,780	1.540,702	656,384
1990	155,667	866,555	1.629,156	661,367
1991	160,838	878,602	1.710,800	652,339
1992	164,545	885,284	1.749,100	653,612
1993	165,231	877,460	1.730,100	668,854
1994	169,536	896,830	1.770,700	698,458
1995	172,287	923,052	1.801,300	718,381
1996	175,735	933,141	1.815,100	738,619
1997	178,536	952,052	1.840,400	762,826
1998	185,537	969,131	1.876,400	786,420
1999	190,471	985,253	1.914,800	808,893
2000	196,985	1.015,078	1.969,500	840,113
2001	198,454	1.032,985	1.986,000	859,451
2002	200,930	1.036,700	1.987,600	874,649
2003	202,514	1.039,367	1.985,200	893,842
2004	206,658	1.052,047	2.018,200	921,887

Vir: WEO Database, 2005; Lastni izračuni.

Priloga 3: Bruto domači proizvod na prebivalca v milijardah evrov (v milijardah GBP za Veliko Britanijo) za proučevane države v obdobju od leta 1981 do leta 2004 (v stalnih cenah iz leta 1995)

Leto	Avstrija	Italija	Nemčija	Velika Britanija
1981	16.545,35	12.443,87	16.951,91	8.914,91
1982	16.839,85	12.391,76	16.804,44	9.096,04
1983	17.363,24	12.522,41	17.159,91	9.413,88
1984	17.418,97	12.982,13	17.714,32	9.639,96
1985	17.797,72	13.320,99	18.118,66	9.957,79
1986	18.195,26	13.638,84	18.530,88	10.327,67
1987	18.476,38	14.024,45	18.801,29	10.775,30
1988	18.798,70	14.589,25	19.383,29	11.287,53
1989	19.509,02	14.998,61	19.886,79	11.500,17
1990	20.274,70	15.277,97	20.632,91	11.554,88
1991	20.740,24	15.465,24	21.389,28	11.357,08
1992	20.986,02	15.550,40	21.702,61	11.354,73
1993	20.900,45	15.377,21	21.312,16	11.597,55
1994	21.362,58	15.681,42	21.747,19	12.084,67
1995	21.675,98	16.108,82	22.058,27	12.401,28
1996	22.080,10	16.259,78	22.163,48	12.725,37
1997	22.406,68	16.569,66	22.429,68	13.114,40
1998	23.259,59	16.853,19	22.874,84	13.488,04
1999	23.831,79	17.125,77	23.326,47	13.831,72
2000	24.587,49	17.642,34	23.963,35	14.325,89
2001	24.709,14	17.958,44	24.119,50	14.554,38
2002	24.953,72	18.035,09	24.085,61	14.738,07
2003	25.068,32	18.100,19	24.014,25	14.986,55
2004	25.542,91	18.289,85	24.378,46	15.379,85

Vir: WEO Database, 2005; Lastni izračuni.

Priloga 4: Število prebivalcev v proučevanih državah v obdobju od leta 1980 do leta 2004

Leto	Avstrija	Italija	Nemčija	Velika Britanija
1980	7.549.427	56.420.022	76.853.231	56.330.002
1981	7.564.603	56.500.028	76.998.072	56.356.998
1982	7.574.116	56.640.000	76.943.104	56.291.002
1983	7.551.817	56.800.000	76.674.766	56.315.998
1984	7.552.628	56.299.998	76.365.149	56.409.000
1985	7.557.708	56.500.001	76.176.643	56.553.998
1986	7.565.596	56.577.250	76.229.121	56.684.000
1987	7.575.674	56.663.751	76.242.837	56.804.002
1988	7.585.313	56.621.062	76.707.173	56.916.000
1989	7.619.603	56.657.246	77.473.643	57.076.002
1990	7.677.893	56.719.239	78.959.119	57.236.999
1991	7.754.878	56.811.412	79.983.999	57.439.000
1992	7.840.696	56.929.990	80.594.000	57.563.002
1993	7.905.621	57.062.367	81.179.000	57.672.000
1994	7.936.122	57.190.608	81.421.999	57.798.999
1995	7.948.290	57.301.049	81.661.001	57.927.998
1996	7.958.977	57.389.508	81.895.999	58.043.000
1997	7.967.981	57.457.563	82.051.999	58.167.000
1998	7.976.795	57.504.306	82.029.000	58.305.001
1999	7.992.308	57.530.432	82.086.999	58.481.001
2000	8.011.595	57.536.488	82.188.001	58.643.000
2001	8.031.605	57.520.858	82.340.002	59.051.000
2002	8.052.108	57.482.386	82.522.299	59.346.256
2003	8.078.485	57.422.985	82.667.600	59.642.985
2004	8.090.622	57.520.811	82.786.201	59.941.201

Vir: Podatki iz prilog 2 in 3.

Priloga 5: Število nočitev turistov iz proučevanih držav v Sloveniji na prebivalca iz države izvora turistov v obdobju od leta 1981 do leta 2004

Leto	Avstrija	Italija	Nemčija	Velika Britanija
1980	0,0391	0,0051	0,0131	0,0026
1981	0,0405	0,0051	0,0136	0,0019
1982	0,0359	0,0049	0,0114	0,0044
1983	0,0392	0,0053	0,0110	0,0049
1984	0,0462	0,0065	0,0129	0,0067
1985	0,0527	0,0069	0,0141	0,0097
1986	0,0528	0,0069	0,0133	0,0102
1987	0,0526	0,0071	0,0130	0,0110
1988	0,0524	0,0085	0,0127	0,0114
1989	0,0510	0,0112	0,0118	0,0107
1990	0,0435	0,0126	0,0098	0,0100
1991	0,0179	0,0044	0,0021	0,0025
1992	0,0427	0,0077	0,0030	0,0009
1993	0,0510	0,0072	0,0046	0,0009
1994	0,0605	0,0079	0,0064	0,0011
1995	0,0554	0,0068	0,0070	0,0011
1996	0,0551	0,0078	0,0073	0,0017
1997	0,0607	0,0094	0,0095	0,0023
1998	0,0574	0,0096	0,0091	0,0024
1999	0,0555	0,0085	0,0074	0,0020
2000	0,0658	0,0113	0,0094	0,0026
2001	0,0771	0,0120	0,0107	0,0032
2002	0,0837	0,0125	0,0103	0,0033
2003	0,0851	0,0127	0,0099	0,0034
2004	0,0851	0,0136	0,0094	0,0045

Vir: Podatki iz prilog 1 in 4.

Priloga 6: Neodvisna časovna spremenljivka z odlogom na prebivalca iz države izvora turistov, ki odraža vpliv navad turistov iz proučevanih držav na turistično povpraševanje po Sloveniji v obdobju od leta 1981 do leta 2004

Leto	Avstrija	Italija	Nemčija	Velika Britanija
1981	0,0391	0,0051	0,0131	0,0026
1982	0,0405	0,0051	0,0136	0,0019
1983	0,0359	0,0049	0,0114	0,0044
1984	0,0392	0,0053	0,0110	0,0049
1985	0,0462	0,0065	0,0129	0,0067
1986	0,0527	0,0069	0,0141	0,0097
1987	0,0528	0,0069	0,0133	0,0102
1988	0,0526	0,0071	0,0130	0,0110
1989	0,0524	0,0085	0,0127	0,0114
1990	0,0510	0,0112	0,0118	0,0107
1991	0,0435	0,0126	0,0098	0,0100
1992	0,0179	0,0044	0,0021	0,0025
1993	0,0427	0,0077	0,0030	0,0009
1994	0,0510	0,0072	0,0046	0,0009
1995	0,0605	0,0079	0,0064	0,0011
1996	0,0554	0,0068	0,0070	0,0011
1997	0,0551	0,0078	0,0073	0,0017
1998	0,0607	0,0094	0,0095	0,0023
1999	0,0574	0,0096	0,0091	0,0024
2000	0,0555	0,0085	0,0074	0,0020
2001	0,0658	0,0113	0,0094	0,0026
2002	0,0771	0,0120	0,0107	0,0032
2003	0,0837	0,0125	0,0103	0,0033
2004	0,0851	0,0127	0,0099	0,0034

Vir: Podatki iz priloge 5.

Priloga 7: Povprečni letni menjalni tečaj slovenskega tolarja v primerjavi z nacionalnimi valutami proučevanih držav v letih od 1981 do 2004

Leto	Avstrija (ATS)	Italija (ITL (100))	Nemčija (DEM)	Velika Britanija (GBP)
1981	0,0002	0,0003	0,0016	0,0072
1982	0,0003	0,0004	0,0021	0,0088
1983	0,0005	0,0006	0,0036	0,0140
1984	0,0008	0,0009	0,0054	0,0202
1985	0,0013	0,0014	0,0093	0,0353
1986	0,0025	0,0026	0,0176	0,0556
1987	0,0059	0,0057	0,0415	0,1227
1988	0,0202	0,0192	0,1423	0,4473
1989	0,2233	0,2144	1,5721	4,6222
1990	0,9948	0,9441	7,0000	20,1155
1991	2,3658	2,2224	16,6487	48,4825
1992	7,4079	6,5964	52,1280	142,7462
1993	9,7263	7,2000	68,4290	170,0252
1994	11,2826	7,9863	79,3740	197,0006
1995	11,7496	7,2839	82,6606	186,9737
1996	12,7891	8,7756	89,9759	211,4174
1997	13,0900	9,3789	92,1182	261,5308
1998	13,4189	9,5657	94,4126	275,2013
1999	14,0713	9,9999	98,9990	294,0493
2000	14,9002	10,5890	104,8310	336,5545
2001	15,7835	11,2167	111,0450	349,3743
2002	16,4403	11,6835	115,6659	360,0079
2003	16,9840	12,0698	119,4907	338,0625
2004	17,3587	12,3362	122,1274	352,1029

Vir: Devizni tečaji 1945-1998; Bilten Banke Slovenije, skl. II, 2005.

Priloga 8: Indeks cen gostinskih in nastanitvenih storitev v Sloveniji v obdobju od leta 1981 do leta 2004 (s stalno osnovo v letu 1995)

Leto	Indeks cen gostinskih in nastanitvenih storitev
1981	0,0010
1982	0,0013
1983	0,0017
1984	0,0025
1985	0,0049
1986	0,0107
1987	0,0245
1988	0,0717
1989	1,0651
1990	6,2671
1991	12,9728
1992	39,7876
1993	61,4321
1994	81,7661
1995	100,0000
1996	111,3000
1997	120,6492
1998	130,5424
1999	135,7641
2000	141,6020
2001*	149,1069
2002	162,6756
2003	174,5509
2004	183,4530

* do leta 2001 so upoštevani indeksi cen gostinskih storitev, ki, poleg cen jedi in pijač, obravnavajo tudi cene prenočitev.

Vir: Statistični letopis Republike Slovenije, 2003, 2005; Lastni izračuni.

Priloga 9: Indeks cen življenjskih potrebščin v obravnavanih državah v obdobju od leta 1981 do leta 2004 (s stalno osnovo v letu 1995)

Leto	Avstrija	Italija	Nemčija	Velika Britanija
1981	64,47	36,79	69,24	50,18
1982	67,98	42,81	72,91	54,49
1983	70,25	49,07	75,32	57,00
1984	74,23	54,40	77,13	59,82
1985	76,59	59,41	78,75	63,45
1986	77,90	62,85	78,67	65,62
1987	78,99	65,82	78,83	68,35
1988	80,51	69,19	79,85	71,70
1989	82,58	73,49	82,09	77,29
1990	85,27	78,27	84,30	84,61
1991	88,11	83,20	87,25	89,57
1992	91,67	87,42	91,62	92,91
1993	94,99	91,34	95,68	94,36
1994	97,80	95,02	98,31	96,70
1995	100,00	100,00	100,00	100,00
1996	101,84	103,97	101,45	102,45
1997	103,19	106,10	103,35	105,66
1998	104,13	108,18	104,32	109,27
1999	104,71	109,97	104,91	110,97
2000	107,17	112,76	106,46	114,22
2001	110,02	115,90	108,56	116,30
2002	112,02	118,76	110,05	118,20
2003	113,54	121,94	111,20	121,64
2004	115,87	124,63	113,06	125,25

Vir: Consumer prices and costs, 2006.

Priloga 10: Indeks cen turističnih proizvodov oziroma stroški bivanja turistov iz proučevanih držav v Sloveniji v obdobju od leta 1981 do leta 2004 (s stalno osnovo indeksa cen države izvora turistov iz leta 1995)

Leto	Avstrija	Italija	Nemčija	Velika Britanija
1981	91,1140	61,8634	74,3356	51,5701
1982	73,0448	58,3023	69,3913	49,6590
1983	57,1272	41,5580	51,8991	39,9939
1984	49,5363	38,5315	50,1233	38,7001
1985	57,2574	41,5999	54,5988	40,4647
1986	64,5474	48,2457	63,7169	54,7795
1987	61,8764	47,3999	61,9986	54,7252
1988	51,8118	39,3211	52,1617	41,8057
1989	67,8658	49,2382	68,2197	55,7438
1990	86,8071	61,7753	87,7884	68,8481
1991	73,1230	51,1038	73,8223	55,8557
1992	68,8413	50,2567	68,8629	56,0921
1993	78,1255	68,0403	77,5591	71,5937
1994	87,0660	78,4832	86,6156	80,2528
1995	100,0000	100,0000	100,0000	100,0000
1996	100,4060	88,8534	100,7895	96,0778
1997	104,9471	88,3123	104,7531	81,6341
1998	109,7696	91,8866	109,5602	81,1672
1999	108,2644	89,9247	108,0528	77,7929
2000	104,1903	86,3820	104,8798	68,8735
2001	100,8895	83,5436	102,2416	68,6132
2002	103,7864	85,3971	105,6394	71,4782
2003	106,3546	86,3853	108,5880	79,3651
2004	107,1667	86,9130	109,8250	77,7782

Vir: Podatki iz prilog 7, 8 in 9; Lastni izračuni.

Priloga 11: Rezultati obdelave podatkov s SPSS programom za Avstrijo

Variables Entered/Removed(a)

Model	Variables Entered	Variables Removed	Method
1	dv1	.	Forward (Criterion: Probability-of-F-to-enter <= ,050)
2	t	.	Forward (Criterion: Probability-of-F-to-enter <= ,050)
3	logstnp_1	.	Forward (Criterion: Probability-of-F-to-enter <= ,050)
4	logcene	.	Forward (Criterion: Probability-of-F-to-enter <= ,050)

a Dependent Variable: logstnp

Model Summary(e)

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics					Durbin-Watson
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change	
1	,694(a)	,482	,459	,10550	,482	20,487	1	22	,000	
2	,935(b)	,874	,862	,05328	,392	65,269	1	21	,000	
3	,961(c)	,924	,913	,04229	,050	13,337	1	20	,002	
4	,973(d)	,948	,937	,03611	,023	8,426	1	19	,009	1,498

a Predictors: (Constant), dv1

b Predictors: (Constant), dv1, t

c Predictors: (Constant), dv1, t, logstnp_1

d Predictors: (Constant), dv1, t, logstnp_1, logcene

e Dependent Variable: logstnp

ANOVA(e)

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	,228	1	,228	20,487	,000(a)
	Residual	,245	22	,011		
	Total	,473	23			
2	Regression	,413	2	,207	72,803	,000(b)
	Residual	,060	21	,003		
	Total	,473	23			
3	Regression	,437	3	,146	81,494	,000(c)
	Residual	,036	20	,002		
	Total	,473	23			
4	Regression	,448	4	,112	85,921	,000(d)
	Residual	,025	19	,001		
	Total	,473	23			

a Predictors: (Constant), dv1

b Predictors: (Constant), dv1, t

c Predictors: (Constant), dv1, t, logstnp_1

d Predictors: (Constant), dv1, t, logstnp_1, logcene

e Dependent Variable: logstnp

Coefficients(a)

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Correlations			Collinearity Statistics
		B	Std. Error	Beta			Zero-order	Partial	Part	VIF
1	(Constant)	-1,259	,022		-57,247	,000				
	dv1	-,488	,108	-,694	-4,526	,000	-,694	-,694	-,694	1,000
2	(Constant)	-1,419	,023		-62,595	,000				
	dv1	-,468	,054	-,666	-8,589	,000	-,694	-,882	-,665	1,002
	t	,013	,002	,627	8,079	,000	,657	,870	,626	1,002
3	(Constant)	-,984	,120		-8,175	,000				
	dv1	-,452	,043	-,644	-10,414	,000	-,694	-,919	-,640	1,012
	t	,009	,002	,445	5,624	,000	,657	,783	,346	1,656
	logstnp_1	,301	,082	,290	3,652	,002	,637	,633	,225	1,670
4	(Constant)	-,392	,228		-1,715	,103				
	dv1	-,460	,037	-,655	-12,375	,000	-,694	-,943	-,650	1,017
	t	,013	,002	,632	6,768	,000	,657	,841	,355	3,165
	logstnp_1	,323	,071	,311	4,563	,000	,637	,723	,240	1,690
	logcene	-,320	,110	-,253	-2,903	,009	,478	-,554	-,152	2,759

a Dependent Variable: logstnp

Excluded Variables(e)

Model		Beta In	t	Sig.	Partial Correlation	Collinearity Statistics
						VIF
1	logbdpp	,606(a)	7,141	,000	,842	1,000
	logcene	,421(a)	3,288	,004	,583	1,008
	t	,627(a)	8,079	,000	,870	1,002
	logstnp_1	,571(a)	5,891	,000	,789	1,011
2	logbdpp	-2,600(b)	-3,453	,003	-,611	143,647
	logcene	-,211(b)	-1,721	,101	-,359	2,728
	logstnp_1	,290(b)	3,652	,002	,633	1,670
3	logbdpp	-1,638(c)	-2,034	,056	-,423	198,461
	logcene	-,253(c)	-2,903	,009	-,554	2,759
4	logbdpp	-1,157(d)	-1,566	,135	-,346	212,961

a Predictors in the Model: (Constant), dv1

b Predictors in the Model: (Constant), dv1, t

c Predictors in the Model: (Constant), dv1, t, logstnp_1

d Predictors in the Model: (Constant), dv1, t, logstnp_1, logcene

e Dependent Variable: logstnp

Priloga 12: Rezultati obdelave podatkov s SPSS programom za Italijo

Variables Entered/Removed(a)

Model	Variables Entered	Variables Removed	Method
1	logbdpp	.	Forward (Criterion: Probability-of-F-to-enter <= ,050)
2	dv1	.	Forward (Criterion: Probability-of-F-to-enter <= ,050)
3	logstnp_1	.	Forward (Criterion: Probability-of-F-to-enter <= ,050)
4	logcene	.	Forward (Criterion: Probability-of-F-to-enter <= ,050)

a Dependent Variable: logstnp

Model Summary(e)

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics					Durbin-Watson
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change	
1	,767(a)	,589	,570	,09305	,589	31,500	1	22	,000	
2	,872(b)	,760	,737	,07280	,171	14,935	1	21	,001	
3	,923(c)	,851	,829	,05871	,091	12,291	1	20	,002	
4	,962(d)	,926	,910	,04261	,074	18,977	1	19	,000	2,031

a Predictors: (Constant), logbdpp

b Predictors: (Constant), logbdpp, dv1

c Predictors: (Constant), logbdpp, dv1, logstnp_1

d Predictors: (Constant), logbdpp, dv1, logstnp_1, logcene

e Dependent Variable: logstnp

ANOVA(e)

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	,273	1	,273	31,500	,000(a)
	Residual	,190	22	,009		
	Total	,463	23			
2	Regression	,352	2	,176	33,194	,000(b)
	Residual	,111	21	,005		
	Total	,463	23			
3	Regression	,394	3	,131	38,125	,000(c)
	Residual	,069	20	,003		
	Total	,463	23			
4	Regression	,429	4	,107	59,039	,000(d)
	Residual	,034	19	,002		
	Total	,463	23			

a Predictors: (Constant), logbdpp

b Predictors: (Constant), logbdpp, dv1

c Predictors: (Constant), logbdpp, dv1, logstnp_1

d Predictors: (Constant), logbdpp, dv1, logstnp_1, logcene

e Dependent Variable: logstnp

Coefficients(a)

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Correlations			Collinearity Statistics
		B	Std. Error	Beta			Zero-order	Partial	Part	VIF
1	(Constant)	-10,414	1,484		-7,019	,000				
	logbdpp	1,989	,354	,767	5,613	,000	,767	,767	,767	1,000
2	(Constant)	-10,458	1,161		-9,008	,000				
	logbdpp	2,002	,277	,772	7,221	,000	,767	,844	,772	1,000
	dv1	-,287	,074	-,413	-3,865	,001	-,404	-,645	-,413	1,000
3	(Constant)	-4,782	1,870		-2,557	,019				
	logbdpp	,925	,380	,357	2,434	,024	,767	,478	,210	2,889
	dv1	-,402	,068	-,578	-5,885	,000	-,404	-,796	-,508	1,296
	logstnp_1	,551	,157	,541	3,506	,002	,636	,617	,302	3,203
4	(Constant)	-8,010	1,546		-5,180	,000				
	logbdpp	1,883	,353	,726	5,338	,000	,767	,775	,334	4,725
	dv1	-,448	,051	-,645	-8,845	,000	-,404	-,897	-,554	1,356
	logstnp_1	,527	,114	,517	4,610	,000	,636	,727	,289	3,211
	logcene	-,460	,106	-,450	-4,356	,000	,491	-,707	-,273	2,724

a Dependent Variable: logstnp

Excluded Variables(e)

Model		Beta In	t	Sig.	Partial Correlation	Collinearity Statistics
						VIF
1	logcene	-,269(a)	-1,250	,225	-,263	2,530
	dv1	-,413(a)	-3,865	,001	-,645	1,000
	t	-,319(a)	-,371	,715	-,081	38,105
	logstnp_1	,107(a)	,490	,629	,106	2,472
2	logcene	-,474(b)	-3,235	,004	-,586	2,718
	t	-1,402(b)	-2,149	,044	-,433	43,602
	logstnp_1	,541(b)	3,506	,002	,617	3,203
3	logcene	-,450(c)	-4,356	,000	-,707	2,724
	t	-1,354(c)	-2,735	,013	-,531	43,627
4	t	-,756(d)	-1,769	,094	-,385	51,872

a Predictors in the Model: (Constant), logbdpp

b Predictors in the Model: (Constant), logbdpp, dv1

c Predictors in the Model: (Constant), logbdpp, dv1, logstnp_1

d Predictors in the Model: (Constant), logbdpp, dv1, logstnp_1, logcene

e Dependent Variable: logstnp

Priloga 13: Rezultati obdelave podatkov s SPSS programom za Nemčijo

Variables Entered/Removed(a)

Model	Variables Entered	Variables Removed	Method
1	dv1	.	Forward (Criterion: Probability-of-F-to-enter <= ,050)
2	logcene	.	Forward (Criterion: Probability-of-F-to-enter <= ,050)

a Dependent Variable: logstnp

Model Summary(c)

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics					Durbin-Watson
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change	
1	,856(a)	,733	,721	,10887	,733	60,478	1	22	,000	
2	,911(b)	,830	,814	,08888	,097	12,011	1	21	,002	1,841

a Predictors: (Constant), dv1

b Predictors: (Constant), dv1, logcene

c Dependent Variable: logstnp

ANOVA(c)

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	,717	1	,717	60,478	,000(a)
	Residual	,261	22	,012		
	Total	,978	23			
2	Regression	,812	2	,406	51,378	,000(b)
	Residual	,166	21	,008		
	Total	,978	23			

a Predictors: (Constant), dv1

b Predictors: (Constant), dv1, logcene

c Dependent Variable: logstnp

Coefficients(a)

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Correlations			Collinearity Statistics
		B	Std. Error	Beta			Zero-order	Partial	Part	VIF
1	(Constant)	-1,991	,024		-83,793	,000				
	dv1	-,523	,067	-,856	-7,777	,000	-,856	-,856	-,856	1,000
2	(Constant)	-,948	,302		-3,143	,005				
	dv1	-,547	,055	-,897	-9,893	,000	-,856	-,907	-,889	1,017
	logcene	-,546	,158	-,314	-3,466	,002	-,199	-,603	-,312	1,017

a Dependent Variable: logstn

Excluded Variables(c)

Model		Beta In	t	Sig.	Partial Correlation	Collinearity Statistics
						VIF
1	logbdpp	-,298(a)	-3,220	,004	-,575	1,009
	logcene	-,314(a)	-3,466	,002	-,603	1,017
	t	-,268(a)	-2,779	,011	-,519	1,001
	logstnp_1	,245(a)	1,761	,093	,359	1,747
2	logbdpp	-,103(b)	-,540	,595	-,120	4,363
	t	,017(b)	,090	,929	,020	4,196
	logstnp_1	,085(b)	,641	,529	,142	2,132

a Predictors in the Model: (Constant), dv1

b Predictors in the Model: (Constant), dv1, logcene

c Dependent Variable: logstnp

Priloga 14: Rezultati obdelave podatkov s SPSS programom za Veliko Britanijo

Variables Entered/Removed(a)

Model	Variables Entered	Variables Removed	Method
1	logstnp_1	.	Forward (Criterion: Probability-of-F-to-enter <= ,050)
2	dv1	.	Forward (Criterion: Probability-of-F-to-enter <= ,050)

a Dependent Variable: logstnp

Model Summary(c)

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics					Durbin-Watson
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change	
1	,854(a)	,730	,718	,19128	,730	59,455	1	22	,000	
2	,918(b)	,843	,828	,14934	,113	15,091	1	21	,001	1,134

a Predictors: (Constant), logstnp_1

b Predictors: (Constant), logstnp_1, dv1

c Dependent Variable: logstnp

ANOVA(c)

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	2,175	1	2,175	59,455	,000(a)
	Residual	,805	22	,037		
	Total	2,980	23			
2	Regression	2,512	2	1,256	56,313	,000(b)
	Residual	,468	21	,022		
	Total	2,980	23			

a Predictors: (Constant), logstnp_1

b Predictors: (Constant), logstnp_1, dv1

c Dependent Variable: logstnp

Coefficients(a)

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Correlations			Collinearity Statistics
		B	Std. Error	Beta			Zero-order	Partial	Part	VIF
1	(Constant)	-,351	,277		-1,267	,218				
	logstnp_1	,854	,111	,854	7,711	,000	,854	,854	,854	1,000
2	(Constant)	-,819	,247		-3,310	,003				
	logstnp_1	,620	,105	,620	5,873	,000	,854	,788	,508	1,488
	dv1	-,298	,077	-,410	-3,885	,001	-,765	-,647	-,336	1,488

a Dependent Variable: logstnp

Excluded Variables(c)

Model		Beta In	t	Sig.	Partial Correlation	Collinearity Statistics
						VIF
1	logbdpp95	-,040(a)	-,337	,740	-,073	1,089
	logcene	-,098(a)	-,694	,496	-,150	1,586
	dv1	-,410(a)	-3,885	,001	-,647	1,488
	dv2	,065(a)	,575	,572	,124	1,000
	t	-,067(a)	-,549	,589	-,119	1,174
2	logbdpp95	-,016(b)	-,176	,862	-,039	1,094
	logcene	,044(b)	,378	,709	,084	1,774
	dv2	-,001(b)	-,013	,990	-,003	1,040
	t	-,039(b)	-,402	,692	-,090	1,181

a Predictors in the Model: (Constant), logstnp_1

b Predictors in the Model: (Constant), logstnp_1, dv1

c Dependent Variable: logstnp